

НУБІП України

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

11.13 - МКР. 1741 "С" 2022.11.21. 29. ПЗ

СИНЯКА ЮРІЯ ЯРОСЛАВОВИЧА

2023 р.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

УДК 330.131.5:631.15:633

ПОГОДЖЕНО ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Декан економічного факультету Завідувач кафедри економіки

_____ Анатолій ДІБРОВА _____ Вікторія БАЙДАЛА
(підпис) (підпис)

" " 2023р. " " 2023р.
МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

«Економічна ефективність виробництва нішевих зернових культур»

Спеціальність 051 – "Економіка"

Освітня програма Економіка підприємства

Орієнтація освітньої програми Освітньо - професійна

Гарант освітньої програми

к.е.н., доцент

Керівник кваліфікаційної

магістерської роботи

к.е.н., доцент

Виконав

_____ Тетяна ГУЦУЛ

_____ Людмила СТЕПАСЮК

(підпис)

_____ Юрій СИНЯК

(підпис)

Київ – 2023

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки

д.е.н., проф. Вікторія БАЙДАЛА

2023р.

ЗАВДАННЯ

до виконання магістерської кваліфікаційної роботи студенту

Синяку Юрію Ярославовичу

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Спеціальність 051 – "Економіка"

Освітня програма Економіка підприємства

Орієнтація освітньої програми освітньо - професійна

Тема магістерської роботи: «Економічна ефективність виробництва нішевих зернових

культур»

Затверджена наказом ректора НУБіП України від «21» 11. 2022 р. №1741 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру 2023.11.05

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: звітність сільськогосподарських підприємств

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи:

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретико-методичні засади економічної ефективності виробництва нішевих зернових культур
2. Стан та економічна ефективність виробництва нішевих зернових культур в Україні
3. Напрями забезпечення економічної ефективності виробництва нішевих зернових культур

Перелік графічного матеріалу: таблиці, рисунки, схеми

Дата видачі завдання «21» листопада 2022 р.

Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи

Людмила СТЕПАСЮК

Завдання прийняв до виконання

Юрій СИНЯК

РЕФЕРАТ

Магістерська робота написана українською мовою, складається із вступу, 3 розділів, висновків та пропозицій. Викладена на 73 сторінках машинописного тексту, ілюстрована 16 таблицями та 33 рисунками. Список використаної літератури складає 56 джерел.

Метою магістерської роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад економічної ефективності виробництва нішевих сільськогосподарських культур та пріоритетних напрямів їх розвитку.

У процесі реалізації поставленої мети були визначені та вирішені наступні завдання:

- узагальнити теоретичні основи економічної ефективності виробництва продукції рослинництва;

- обґрунтувати методику визначення економічної ефективності виробництва нішевих сільськогосподарських культур;

- здійснити аналіз сучасного стану та охарактеризувати динаміку розвитку виробництва нішевих сільськогосподарських культур в Україні;

- здійснити оцінку економічної ефективності виробництва нішевих сільськогосподарських культур та проаналізувати вплив основних факторів на них;

- здійснити регіональні рейтингові оцінки конкурентоспроможності нішевих культур у с.-г. підприємствах України;

- проаналізувати сучасний стан світового виробництва нішевих зернових культур на місці України в ньому;

- обґрунтувати збільшення вирощування нішевих культур як один із шляхів підвищення ефективності функціонування дрібних виробників.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та методичних основ економічної ефективності виробництва нішевих зернових культур.

Об'єктом дослідження є процеси підвищення ефективності виробництва нішевих зернових культур в сільськогосподарських підприємствах України.

Ключові слова: нішеві культури, овес, просо, гречка, рентабельність, конкурентоспроможність, економічна ефективність.

ЗМІСТ	
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА НІШЕВИХ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР ...	8
1.1. Суть та види економічної ефективності виробництва продукції рослинництва.....	8
1.2. Значення нішових зернобобових сільськогосподарських культур..	12
1.3. Методичні основи визначення економічної ефективності нішевих зернових культур ..	17
РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА НІШЕВИХ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ.....	20
2.1. Стан та тенденції розвитку виробництва нішевих зернових культур	20
2.2. Ефективність виробництва та переробки нішевих зернових культур	29
2.3. Вплив факторів на ефективність виробництва нішевих культур.....	37
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА НІШЕВИХ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР.....	42
3.1. Регіональні рейтингові оцінки конкурентоспроможності нішевих культур у с.-г. підприємствах України.....	42
3.2. Сучасний стан світового виробництва нішевих зернових культур та місце України в ньому.....	47
3.3. Вирощування нішевих культур як шлях до підвищення ефективності функціонування дрібних виробників.....	55
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	62
ДОДАТКИ	67

НУБІП України

ВСТУП

У межах інклюзивного розвитку експортного потенціалу аграрного сектору подолання сировинного спрямування останнього передбачає участь у зовнішній

торгівлі не лише великих агрохолдингів, а й малих та середніх господарств. Нині

для невеликих підприємств постає така проблема як експансія великого капіталу

та висівання монокультур агрохолдингами. Проте, тенденції формування

кон'юнктури аграрного ринку зумовлюють необхідність переорієнтації

виробництва. Вирішенням даної проблеми може стати спеціалізація малих та

середніх підприємств на вирощуванні та експорті нішевих

сільськогосподарських культур. Це, в свою чергу, дасть можливість уникнути

нерівної конкуренції з агрохолдингами та розширити ринки збуту.

Виходячи із вищезазначеного вважаємо, що все це дає підстави для

проведення даного дослідження і підсилює його актуальність.

Метою магістерської роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад економічної ефективності виробництва нішевих сільськогосподарських культур та пріоритетних напрямів їх розвитку.

У процесі реалізації поставленої мети були визначені та вирішені наступні

завдання:

- узагальнити теоретичні основи економічної ефективності виробництва продукції рослинництва;

- обґрунтувати методику визначення економічної ефективності виробництва нішевих сільськогосподарських культур;

- здійснити аналіз сучасного стану та охарактеризувати динаміку розвитку виробництва нішевих сільськогосподарських культур в Україні;

- здійснити оцінку економічної ефективності виробництва нішевих сільськогосподарських культур та проаналізувати вплив основних факторів на

них;

- здійснити регіональні рейтингові оцінки конкурентоспроможності нішевих культур у с.-г. підприємствах України;

- проаналізувати сучасний стан світового виробництва нішевих зернових культур на місці України в ньому;

- обґрунтувати збільшення вирощування нішевих культур як один із шляхів підвищення ефективності функціонування дрібних виробників.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та методичних основ економічної ефективності виробництва нішевих зернових культур.

Об'єктом дослідження є процеси підвищення ефективності виробництва нішевих зернових культур в сільськогосподарських підприємствах України.

Для розв'язання поставлених завдань у магістерській роботі було використано такі методи дослідження: як аналізу та синтезу, узагальнення й індукції, структурно-логічного аналізу, системного аналізу, порівняння, графічний, а так спеціальні методи – економіко-статистичний та економіко-математичний.

Інформаційною базою дослідження слугували матеріали статистичних збірників Державної служби статистики України, дані FAOSTAT, праці вчених-економістів, наукові публікації, результати власних розрахунків та досліджень.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ
ВИРОБНИЦТВА НШЕВИХ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР1.1. Суть та види економічної ефективності виробництва продукції
рослинництва

На сучасному етапі розвитку аграрного сектору України перед агропромисловим комплексом поставлені завдання досягнення зростання виробництва сільськогосподарської продукції для безперерйного забезпечення країни продуктами харчування, а промисловості сировиною. Важливим напрямом покращення продовольчого забезпечення населення країни є підвищення ефективності виробництва агропромислової продукції. Важливо перевести агропромисловий комплекс на якісно новий ступінь розвитку шляхом інтенсивного виробництва, ресурсозбереження, прискорення розвитку науково-технічного прогресу.

Як в самій економіці так і в економічній науці проблема ефективного функціонування виробництва завжди була однією з головних. Ефективність тісно пов'язана з цілеспрямованою діяльністю людини, з її раціональністю, тобто з пізнанням, обдумуванням та працею. Адже тільки цілеспрямована, раціональна праця може бути ефективною, тобто вести виробника до поставленої мети.

Науковці в сучасній літературі мають дещо різні погляди на термін «ефективність», проте для здійснення оцінки економічної ефективності потрібно розуміти, що представляє собою зазначене поняття [1].

Складність визначення економічної сутності поняття «ефективність» полягає в тому, що його досліджували на різних рівнях ієрархії досліджуваного об'єкта. Аналізуючи погляди відомих науковців щодо суті категорії «ефективність», та на основі узагальнення їхніх підходів до визначення зазначеної категорії вважаємо, що ефективність – це досягнення максимально

вигідного співвідношення результатів виробничої діяльності господарства і витрат, що були понесені на їх отримання.

Ефективність є інтегрованою економічною категорією, що відображає виробничі відносини відносно економії сукупних затрат уречевленої і живої праці на одержання позитивного кінцевого результату.

На рівні підприємства категорія «ефективність» вказує на зв'язок між величиною отриманого результату від виробничої діяльності та кількістю витрачених або інвестованих у виробництво ресурсів. Зростання ефективності

можливо досягти на основі використання меншої кількості ресурсів для одержання такого результату або використовуючи таку саму кількість ресурсів для створення більшого результату [1].

Проблему ефективності розглядають під різними кутами і оцінюють її для різних цілей, тому все це зумовлює різні підходи до визначення ефективності діяльності підприємства.

Економічна ефективність – це отримання максимально можливих благ від наявних ресурсів, які є в наявності у підприємства. Виробляючи продукцію виробники стикаються з проблемою вибору в плані що, як і яким чином виробляти, як розподіляти свої ресурси, капітал та прибуток. Від рівня самої

економічної ефективності в значній мірі залежить вирішення соціально-економічних завдань, а саме підвищення рівня життя населення, зростання економіки, вдосконалення умов праці та відпочинку, зниження рівня інфляції [3].

Аналізуючи погляди відомих вчених щодо визначення економічної ефективності, зазначимо, що багато з них притримуються думки, що економічна ефективність є результатом фінансово-економічної діяльності підприємства, що покриває усі витрати на її здійснення та містить чистий прибуток, що залишається для розвитку бізнесу [5].

Відповідно, економічна ефективність підприємства визначається наступними факторами:

1) планування максимально досяжних економічних цілей, які орієнтовані на весь потенціал підприємства;

2) аналіз змін, що необхідні для повного розкриття потенціалу підприємства;

3) проведення необхідних змін та досягнення поставлених стратегічних цілей підприємства.

Зазначимо, що усі фактори взаємопов'язані між собою тому, що повинні обиратися саме досяжні цілі, які визначаються не власником чи керівником підприємства, а всім колективом працівників [7].

Виятково велике значення має об'єктивна оцінка ефективності діяльності підприємства, оскільки характеризує успішність його менеджменту, формує імідж, сприяє доступу на ринки капіталу та обґрунтовує доцільність здійснення інвестицій. У цих умовах головним завданням є вміння менеджменту оцінити потенціал підприємства та обрати шляхи його реалізації з максимальною ефективністю. Підвищення економічної ефективності будь-якого підприємства відіграє важливу роль у його діяльності, тому існує необхідність постійного контролю та пошуку можливих шляхів її зростання.

Зважаючи на те, що підприємство є відкритою системою проблему ефективності його діяльності можна досліджувати з позицій різних зацікавлених сторін. Ефективність, як економічна категорія має різні види:

– економічна ефективність, яка відображає відповідність витрат підприємства і результатів його діяльності цілям та інтересам його учасників у грошовій формі;

– соціальна ефективність - відображає відповідність витрат підприємства і соціальних результатів його діяльності цілям і соціальним інтересам суспільства;

– екологічна ефективність - відображає відповідність витрат і екологічних результатів інтересам держави та суспільства.

Дискусійним є питання відносно того, що вважати результатами виробництва, а що витратами, що зумовили появу таких результатів. Науковці висунули значну кількість пропозицій щодо вирішення даного питання. Але з усієї їх кількості їх можна об'єднати в такі три підходи [15]:

1) ресурсний, коли економічний результат зіставляється з економічною оцінкою виробничих ресурсів, які використовуються під час виробництва продукції;

2) витратний, коли економічний результат порівнюється з поточними витратами, які безпосередньо пов'язані з досягненням такого результату;

3) ресурсно-витратний являє собою певний компроміс між двома попередніми, бо до уваги береться як певна оцінка наявних ресурсів, так і оцінка поточних витрат. Але, використання такого підходу має бути досить зваженим, так як виникає проблема подвійного рахунку, а також значного впливу галузевих особливостей виробництв (капіталомісткості, трудомісткості тощо).

Кожен із зазначених підходів має як переваги так і недоліки, і доцільність застосування того чи іншого підходу визначається конкретними обставинами та завданнями оцінювання.

Відносно визначення ефекту, тобто результату при обрахунку ефективності, то тут також виділяють три підходи [21]:

1) за результат приймається вартість валової продукції (для прикладу, виготовлена або реалізована продукція за оптовими цінами);

2) за результат приймається прибуток підприємства. Цей підхід є досить поширеним, бо при його застосуванні розраховуються показники рівня рентабельності шляхом відношення прибутку до повної собівартості виробництва або вартості основних засобів, або величини активів підприємства тощо;

3) за результат приймається сума прибутку та амортизації.

1.2. Важливість нішових зернобобових сільськогосподарських культур

Потужним драйвером розвитку малого та середнього агробізнесу в останні роки став ринок нішевих культур. На сьогодні аграрний бізнес потребує не лише впровадження технічних інновацій, а й докорінної зміни самої моделі менеджменту виробництва. Так, якщо ще 10–15 років тому, сільськогосподарські виробники вирощуючи тільки маржинальні зернові та олійні культури отримували стабільні прибутки, то в даний час в багатьох випадках така стратегія не спрацьовує. Тому, саме такий напрям із точки зору потенційних можливостей прибуткової диверсифікації агробізнесу є досить економічно привабливим та зумовлює його інтерес до виробництва нішевих культур.

У 2021 р. за оцінками експертів на вітчизняному аграрному ринку найбільшу питому вагу нішеві культури займали в структурі посівних площ зернових та зернобобових культур, а найменшу - в структурі технічних культур, 4 та 0,8% відповідно. Отже, внаслідок суттєвого скорочення посівних площ протягом останніх десятиліть такі культури, як просо, овес, жито, гречка перейшли в групу нішевих культур [24].

Істотне зростання витрат на вирощування та досушування зерна заставляє виробників шукати альтернативні культури. За таких умов виникає потреба пошуку страхових сільськогосподарських культур, однією з яких може стати овес.

Овес вважається менш вимогливим до родючості ґрунту в порівнянні з якими колосовими культурами (ячмінь, пшениця), що дозволяє за сприятливої погоди та належної агротехніки одержувати відносно високі врожаї на чорноземах різного механічного складу та різної гумусованості [25].

У 2017 р. FAO офіційно проголосила у всьому світі старт популяризації зернобобових культур. Значення бобових культур у вирішенні продовольчої проблеми, а особливо у забезпеченні населення світу білками визнала й ООН,

яка з 2018 р. запровадила Міжнародний День бобових, який відзначається щороку 10 лютого. В 2015 р. в Україні було організовано Громадське об'єднання «Спільнота виробників і споживачів бобових України», а згодом було розроблено й затверджено Програму розвитку бобових в Україні з 2015р. по 2020 рік.

Посилена увага до зернобобових обумовлена тим, що такі культури є дуже важливими для міжнародної продовольчої безпеки. В першу чергу, саме бобові культури компенсують людині брак білка тваринного походження, а з іншої сторони в багатьох азіатських країнах вони традиційно є основою раціону. Білок

- важливий компонент в харчуванні людини. В світі на сьогоднішній день спостерігається дефіцит тваринного білка, і споживають його в 4 рази менше норми.

Овес, як одна із найдавніших злакових культур, була введена в культуру ще в 2 тисячолітті до нашої ери. Він з давніх часів вважався дуже корисною, лікарською та дієтичною рослиною. Згадки про нього зустрічаються у працях Асклепія та його учнів. Цінив його також і Гіппократ, який рекомендував їсти вівсяну кашу як один із найкращих засобів для зміцнення організму.

У Стародавній Греції до вівса також ставилися з благоговінням, так як вважалось, що людству його подарувала Деметра – богиня достатку та родючості [26].

У світовому виробництві зернових овес вважається найбільш розповсюдженою культурою всебічного використання. Зерно вівса вважається цінною кормовою, технічною і продовольчою культурою. Його використовують для годівлі худоби та птиці, а також він є сировиною для виробництва пластивів, круц, борошна, кавових напоїв. Також овес дуже часто використовують і в народній медицині. На його основі роблять медичні препарати, що мають яскраво виражені протизапальні, жовчогінні, сечогінні, тонізуючі та загальнозміцнюючі властивості.

Вівсяна солома, яка містить до 7 % білків та понад 40 % вуглеводів, є добрим кормом для худоби. Овес у суміші з ярою виною, горохом, чиною вирощують на зелений корм, сіно, сінаж.

Виділяють переваги вівса в порівнянні із іншими зерновими культурами:

- із усіх зернових овес найбагатший за вмістом жирів, містить до 9% жиру.

При цьому 100 грам продукту покривають $\frac{1}{2}$ добової потреби людини в таких жирних кислотах. Білок вівса за своїм амінокислотним складом вважається найбільш близьким до м'язового білка людини.

- овес унікальний за набором макро-і мікроелементів та вітамінів: фосфору

523 мг, калію – 429 мг, магнію – 177 мг, кальцію – 54 мг, залізо, натрій, цинк, мідь і марганець, вітамін В1 (33%), вітамін Н (до 30%) і вітамін В4 (до 22%).

- містить велику кількість клітковини бета-глюкан, яка сприяє зниженню рівня загального холестерину, зниженню рівня цукру в крові та реакції на інсулін, посиленому зростанню хороших бактерій у травному тракті [28].

Наступною іншевою культурою, яку ми будемо розглядати є просо. Вона вважається культурою без відходів. Просо, завдяки значній кількості крохмалю використовують для виробництва спирту. Зазначимо, що останнім часом у світі

компанії з генетики рослин активно працюють над тим, щоб перетворити просо

в енергетичну рослину. За своїми якостями солома та половина проса наближаються до лугового сіна.

Українцям просо відоме з часів неоліту. Простота виробництва харчового продукту з нього - пшона, його високі кулінарні властивості, серед злакових

найвищий коефіцієнт розмноження за порівняно незначної кількості зерна для сівби забезпечили просу чільне місце поряд із тиглицею у харчовому раціоні людини.

Просо і до сьогоднішнього часу залишається однією із найважливіших круп'яних культур. Серед інших круп пшоно має високий вміст білка (12-14%) і

за цим показником переважає гречану, ячмінну та рисову крупу, а також містить

низку незамінних амінокислот.

Зерно проса містить також значну кількість крохмалю (більше 80%), тому його використовують на приготування солоду в пивоварінні і воно є сировиною для одержання спирту [32].

Також дану культуру використовують як корм в птахівництві, та для декоративних пташок. За своєю поживною цінністю солома проса не поступається деяким видам злакових трав, тому споживається жуйними тваринами. Просо також використовують у хімічній промисловості та в інших галузях економіки.

В зв'язку з цим попит на просо значно зріс як в Україні, так і в світі зокрема. Україна зайняла перше місце у світі з експорту (25% від світового обсягу) даної культури. Значна заслуга в цьому належить вітчизняній селекції, сучасне українське зерно проса є екологічно безпечним, має привабливий товарний вигляд, що в повній мірі відповідає вимогам як для переробки на крупу, так і на кормові цілі.

До екологічно орієнтованих культур відносять і гречку. В силу своїх біологічних особливостей та господарських характеристик ця культура здатна забезпечити рентабельність виробництва та покращити його екологічне

середовище. Цінність гречки підтверджується її непересічними особливостями, як нішевої культури - попередника, що значно покращує ґрунт.

Гречка має короткий вегетаційний період, який у сучасних сортів при звичайних умовах вирощування не перевищує 75–80 діб [34]. Сіють дану

культуру пізно, що дозволяє правильно розподілити посівні виробничі потужності.

Гречка, це культура, яку можна вирощувати як звичайним так і широкорядним способом, орієнтуючись при цьому на забур'яненість полів. На посівах гречки взагалі не використовуються гербіциди, як внаслідок високої їх

чутливості до складників самої культури, так і внаслідок наявність механічних способів боротьби з бур'янами.

В основному в Україні гречку вирощують як круп'яну культуру. Із гречаної крупи страви дуже смачні, високопоживні, гарно засвоюються і рекомендуються для дієтичного харчування. Характерним для гречки є високий вміст перетравних білків, вуглеводів та мінеральних речовин, особливо солей фосфору, кальцію та заліза.

Зерно гречки містить також різні органічні кислоти (лимонну, яблучну, малеїнову, щавлеву), які сприяють кращому засвоєнню їжі. До складу зерна входять такі важливі вітаміни як В1, В2, В6, Р (рутин), які визначають лікувально-дієтичне значення гречки. На відміну від пшона, важливою ознакою гречаної крупи є здатність тривалий час зберігати свої поживні та смакові якості, це пов'язано з тим, що жири, які містяться в гречаній крупі не окислюються.

З гречаного борошна печуть млинці, варять галушки, вареники, навіть деякі сорти печива. Проте, хліб із гречаної крупи пекти не можна через відсутність у ньому клейковини [34].

Корисне значення має гречка і в кормовиробництві. На корм тваринам використовують дрібне зерно та висівки, що отримують при переробці зерна. За кормовою якістю гречана солома наближена до соломи ячменю та вівса. Поживним кормом також є полова, яка більше за все ціниться для годівлі свиней. Використовують гречку і у фармакології. З її листків та квіток отримують рутин, що використовується для лікування склерозу, гіпертонії та для виведення з організму радіоактивних речовин.

Лушпиння, яке залишається після переробки зерна гречки на крупу містить до 40% окису калію та використовується як цінне місцеве калійне добриво. У східних країнах лушпиння від зерна гречки використовують для набивання подушок.

Практично всі сорти гречки, які вирощуються в Україні, належать до середньостиглої південної групи.

1.3 Методичні основи визначення економічної ефективності нішевих зернових культур

Сучасними науковцями запропоновано значну кількість підходів до методичного інструментарію оцінки економічної ефективності виробництва нішевих зернових культур.

В загальному методологія визначення ефективності діяльності підприємства полягає у відношенні результату (ефекту) до витрат ресурсів, тобто визначається як відношення одержаного економічного ефекту до витрат підприємства на досягнення даного ефекту [1].

$$E = B / E_f \quad (1.1)$$

де E – ефективність діяльності підприємства;

E_f – економічний ефект за певний період часу, грн;

B – витрати підприємства на досягнення ефекту за той же період часу, грн.

Зазначимо, що ефективність діяльності підприємства є узагальнюючим показником ефективності використання людських ресурсів, капіталу, основних виробничих засобів, оборотних коштів та матеріальних і нематеріальних ресурсів. У сучасних умовах достатня забезпеченість господарства потрібними людськими ресурсами, раціональне їх використання, високий рівень продуктивності праці мають значне значення для підвищення ефективності діяльності підприємства будь якої форми власності чи господарювання. Показниками рівня продуктивності праці, що характеризує ефективність витрат праці персоналу є трудомісткість продукції та виробіток.

Важливою вимогою господарювання є безбитковість господарської діяльності підприємства, тобто покриття витрат власними доходами та забезпечення в певних розмірах прибутковості капіталу.

Ефективність формується під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів: економічних, правових, соціальних та ін. Ця обставина і також те, що ефективність представлена в різних видах (ефективність господарської діяльності підприємства, ефективність використання різних видів ресурсів, ефективність виробництва) є підставою використання для її оцінки багатьох показників. Їх впорядкованість, наприклад, в порядку від узагальнюючих показників ефективності до показників, що характеризують ефективність використання певного виду ресурсу, утворює певну систему показників [38].

Практичне використання системи показників економічної ефективності передбачає:

- орієнтацію господарств на інтенсивний шлях розвитку та досягнення високого рівня ефективності в динаміці;
- знаходження резервів подальшого вдосконалення господарської діяльності підприємства внаслідок впровадження сучасних технологій, досягнень науково-технічного прогресу, поліпшення організації виробничого процесу;
- створення дієвого механізму підвищення ефективності.

Тому, всі оціночні показники економічної ефективності можна умовно поділити на дві групи – узагальнюючі показники, що характеризують ефективність використання всіх видів ресурсів господарства, та показники використання ресурсів, що характеризують ефективність використання певного із виробничих ресурсів.

Рис.1.1. Система показників оцінки економічної ефективності на рівні підприємства [38]

Оцінку економічної ефективності виробництва нішевих

сільськогосподарських культур здійснюють за такою системою показників:

- урожайність нішевих культур, ц;
- трудомісткість виробництва, люд.-год;
- виробнича собівартість 1ц, грн;
- повна собівартість 1ц, грн;
- ціна реалізації 1ц, грн;
- прибуток в розрахунку на 1ц, грн;
- прибуток в розрахунку на 1га, грн;
- рівень рентабельності,%.

РОЗДІЛ II

СТАН ТА ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА НІШЕВИХ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

2.1. Стан та тенденції розвитку виробництва нішевих зернових культур

Сьогодні сільськогосподарські виробники намагаються обирати такі нішеві культури, на собівартість яких не дуже суттєво впливає непрогнозоване збільшення вартості логістики, з меншим валом і щоб швидко зібрати. Проте, звичайно, лише ці фактори не можуть визначити успішність вирощування даних культур.

Таблиця 2.1

Зібрана площа нішевих культур в Україні за основними товаровиробниками, тис. га

	Роки			% до попереднього року	
	2020	2021	2022	2021р.	2022р.
овес					
Усі категорії господарств	199,0	178,0	153,5	89,4	86,2
у т.ч. с.-г. підприємства	68,9	55,4	40,5	80,4	73,1
з них фермерські господарства	15,7	11,9	8,3	75,8	69,7
господарства населення	130,1	122,6	113,0	94,2	92,2
просо					
Усі категорії господарств	159,1	87,1	49,1	34,7	56,4
у т.ч. с.-г. підприємства	132,9	64,6	39	48,6	60,4
з них фермерські господарства	38,9	18,1	9,6	46,5	53,0
господарства населення	26,2	22,5	10,1	85,9	44,9
гречка					
Усі категорії господарств	84,1	91,9	121,0	109,3	131,7
у т.ч. с.-г. підприємства	46,5	34,4	88,6	117,0	162,9
з них фермерські господарства	11,8	17,1	24,5	144,9	143,3
господарства населення	37,6	37,5	32,4	99,7	86,4

Аналіз зібраної площі нішевих культур в Україні за основними товаровиробниками свідчить, що в 2022р. в порівнянні з 2021р. зменшилися площі у сіх категоріях господарств під вівсом та просом. Площі під гречкою за даний період навпаки зросли (табл.2.1). Так, в усіх категоріях господарств зібрана площа під вівсом зменшилася на 13,8%, в т.ч. в сільськогосподарських підприємствах на 26,9%, з них у фермерських на 30,3% та в господарствах населення на 7,8%.

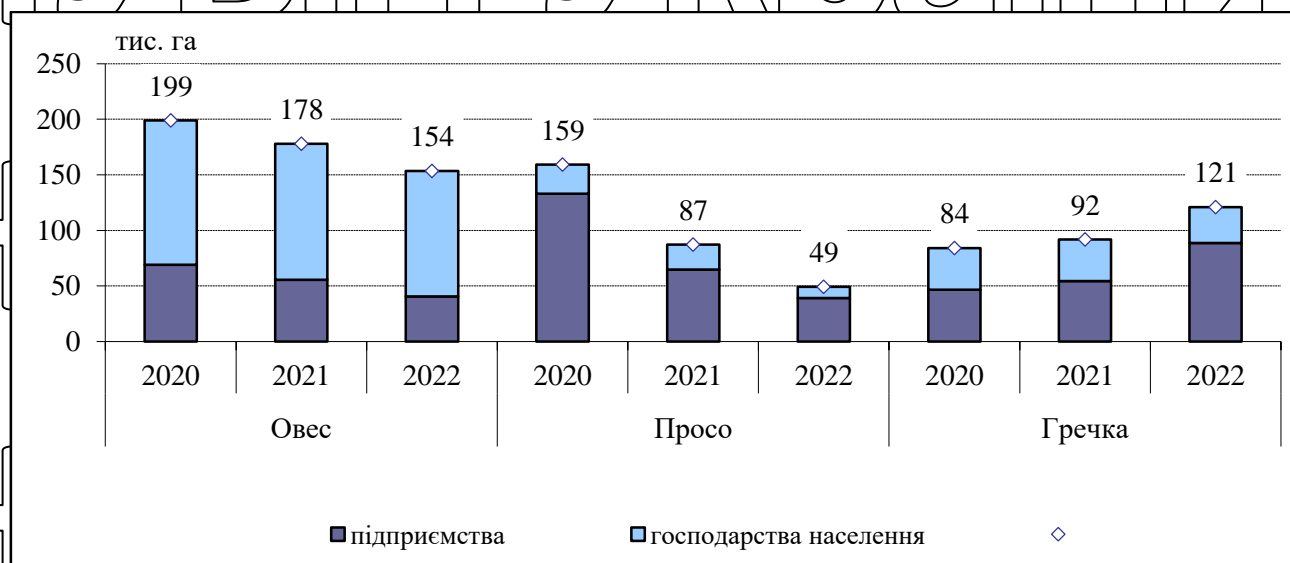

Рис.2.1. Посівна площа основних нішевих зернових культур

Посівні площі під просом збільшилися найбільше. Так, в усіх категоріях господарств зібрана площа під просом зменшилася на 43,6%, в т.ч. в сільськогосподарських підприємствах на 39,6%, з них у фермерських на 47% та в господарствах населення на 55,1%, або більше ніж удвічі (рис.2.1).

Серед аналізованих нішевих культур лідером за посівною площею є гречка, площі посіву якої, порівняно з вівсом і просом не тільки не зменшилися, а навпаки зросли. Так, в усіх категоріях господарств зібрана площа під гречкою зросла на 37,1%, в т.ч. в сільськогосподарських підприємствах на 62,9%, з них у фермерських на 43,3%, а в господарствах населення зменшилася на 13,6%.

Таблиця 2.2

Урожайність нішевих культур в Україні за основними товаровиробниками, ц/га

	Роки			% до попереднього року	
	2020	2021	2022	2021	2022
Вівс					
усі категорії господарств	25,6	26,3	24,7	102,6	93,8
у т.ч. с.-г. підприємства	28,1	27,3	25,1	97,0	91,9
з них фермерські господарства	26,5	24,0	22,7	90,7	94,2
господарства населення	24,3	25,8	24,5	106,3	94,9
просо					
усі категорії господарств	16,1	23,5	18,4	146,2	78,4
у т.ч. с.-г. підприємства	16,4	23,3	19,2	141,4	82,4
з них фермерські господарства	15,7	22,8	19,6	144,9	86,0
господарства населення	14,3	24,4	15,7	170,2	64,4
гречка					
усі категорії господарств	11,6	11,5	12,2	99,2	106,0
у т.ч. с.-г. підприємства	11,4	9,9	12,0	87,1	120,5
з них фермерські господарства	11,3	9,6	11,2	85,1	117,0
господарства населення	11,8	13,8	12,8	116,5	92,9

Одним із важливих показників, який впливає на валовий збір є урожайність культури. Розглянемо урожайність зазначених нішевих культур за основними товаровиробниками в Україні в динаміці за три роки. Так, урожайність вівса за період 2020-2022р. зменшилася як в усіх категоріях господарств на 6,2%, так і в сільськогосподарських підприємствах, фермерських господарствах та господарствах населення на 8,1%, 5,8% та на 5,1% відповідно (табл.2.2).

Урожайність проса в усіх категоріях господарств також зменшилася за аналізований період на 21,6%, а також в сільськогосподарських підприємствах, фермерських господарствах та господарствах населення на 17,6%, 14% та на 35,6% відповідно. Найвища урожайність проса була в 2021р.

На відміну від двох перших культур урожайність гречки, за винятком господарств населення зростає. Так, в усіх категоріях господарств її збільшення

склало 6%, в т.ч. в сільськогосподарських підприємствах на 20,5%, з них у фермерських господарствах на 17%. В господарствах населення урожайність гречки дещо зменшилася, на 7,1%.

Таблиця 2.3

**Валовий збір нішевих культур в Україні за основними
товаровиробниками, тис. т**

	Роки			% до попереднього року	
	2020	2021	2022	2021р.	2022р.
Овес					
усі категорії господарств	510,0	467,9	378,5	91,7	80,9
у т.ч. с.-г. підприємства	193,9	151,3	102	78,0	67,2
з них фермерські господарства	41,6	28,6	19	68,8	65,7
господарства населення	316,1	316,6	277	100,2	87,4
просо					
усі категорії господарств	256,1	205,0	91	80,0	44,2
у т.ч. с.-г. підприємства	218,5	150,2	75	68,7	49,8
з них фермерські господарства	61,1	41,2	18,8	67,4	45,6
господарства населення	37,5	54,8	15,9	146,1	28,9
гречка					
усі категорії господарств	97,6	105,8	147,7	108,4	139,6
у т.ч. с.-г. підприємства	53,1	54,1	106,2	101,9	196,3
з них фермерські господарства	13,3	16,4	27,5	123,3	167,7
господарства населення	44,5	51,7	41,51	116,2	80,3

Аналіз валового збору досліджуваних культур свідчить, що внаслідок зменшення посівних площ та урожайності таких культур як овес та просо, валові збори їх також зменшилися. Так, в усіх категоріях господарств валовий збір вівса та проса в 2022р. в порівнянні з 2021р. зменшився на 19,1% та 55,8%. Отже, валовий збір вівса зменшився більше ніж у два рази. Аналогічна ситуація по зменшенню валових зборів зазначених культур прослідковується і по всіх інших виробниках.

Протилежною є ситуація по вирощуванню гречки, де її валовий збір за рахунок збільшення як площі посіву так і урожайності культур збільшився на 39,6%. Найбільше валовий збір гречки збільшився у сільськогосподарських підприємствах на 96,3%, тобто практично в два рази, з них у фермерських

господарствах підвищення склало 67,7%. Проте, у господарствах населення валовий збір культури зменшився на 19,7% (рис.2.2).

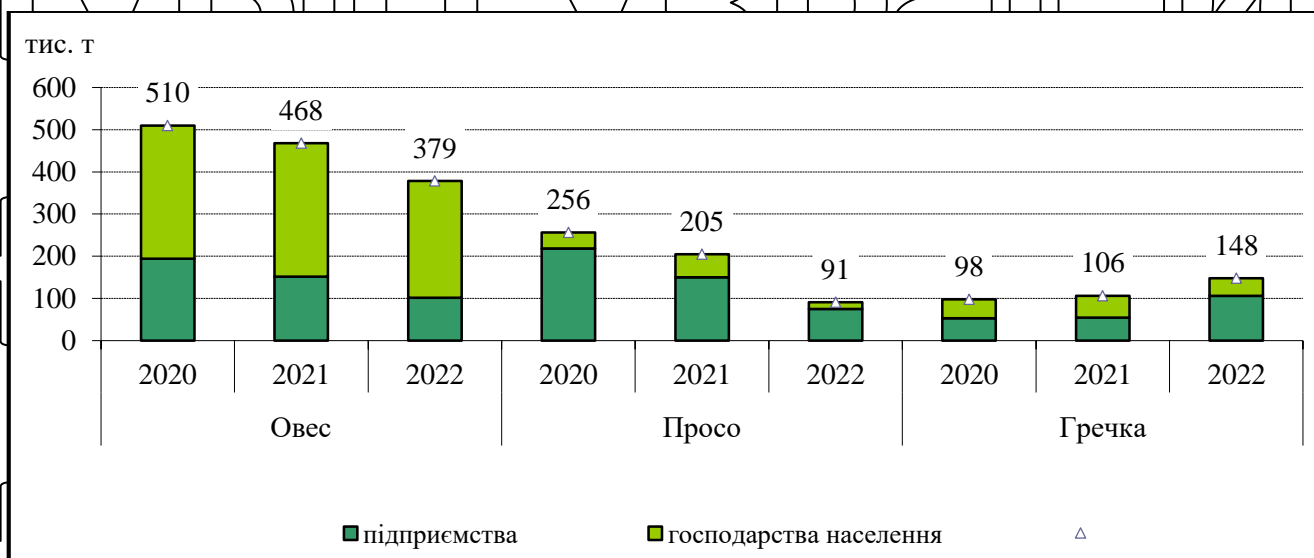

Рис.2.2. Валовий збір нішевих культур в Україні

Отже, аналіз структури виробництва нішевих культур за основними товаровиробниками свідчить у 2022р. свідчить, що виробництво вівса в основному зосереджене у господарствах населення, виробництво проса та гречки у сільськогосподарських підприємствах та в фермерських господарствах (рис.2.3).

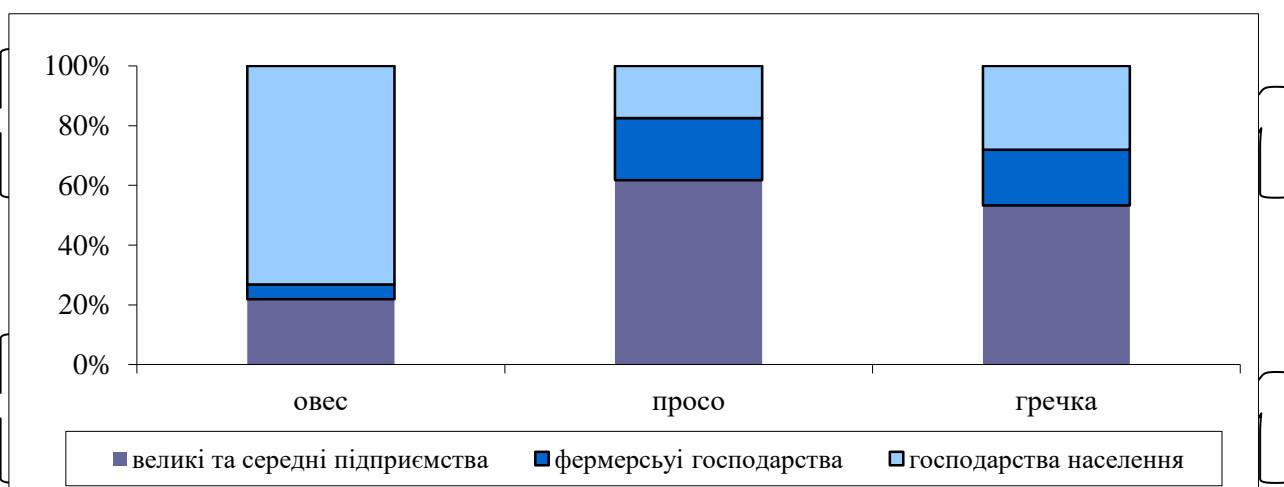

Рис.2.3. Структура виробництва нішевих культур за основними товаровиробниками у 2022 р.

Регіони – основні виробники вівса в Україні у 2021 р.

	% у виробництві
Волинська	19,1
Житомирська	15,9
Рівненська	11,4
Чернігівська	11,1
Львівська	7,3
Сумська	6,2
Київська	4,1
Усього	75,0

Рис. 2.4. Основні регіони виробництва вівса, 2021р.

Розглянемо виробництво зазначених нішевих культур в регіональному розрізі. Так, виробництво вівса в основному зосереджено в семи областях, які забезпечують 75% всього виробництва культури (рис.2.4). Найбільшу питому вагу в загальному виробництві вівса займають Волинська, Житомирська, Рівненська та Чернігівська області, частка яких становить 19,1%, 15,9%, 11,4% та 11,1%. Менше виробляється вівса у Сумській та Київській областях 6,2% та 4,1% відповідно.

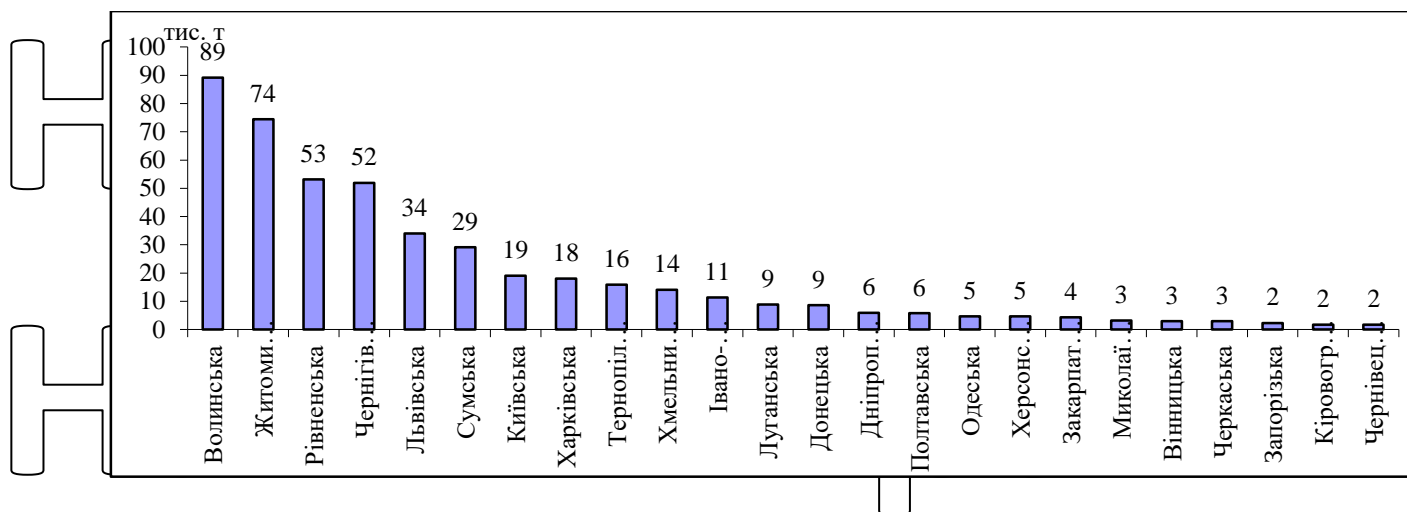

Рис.2.5. Рейтинг регіонів за виробництвом вівса у 2021 р.

Рейтинг регіонів за виробництвом вівса представлено на рис. 2.5, де чітко видно основні області, в яких зосереджено виробництво культури і області, де овес практично не вирощують, це Запорізька, Кіровоградська та Чернівецька області.

Наступною культурою, яку ми розглянемо в регіональному розрізі є просо. Так, його виробництво в основному зосереджено також в семи областях, які забезпечують 67,6% всього виробництва культури (рис.2.5). Найбільшу питому вагу в загальному виробництві вівса займають Одеська, Харківська та Херсонська області, частка яких становить 12,2%, 11,7% та 10,6%. Менше виробляється просо у Дніпропетровській, Донецькій та Запорізькій областях 8,7%, 8,5% та 6,9% відповідно.

Регіони основні виробники проса в Україні у 2021 р.

	% у виробництві
Одеська	12,2
Харківська	11,7
Херсонська	10,6
Миколаївська	9,0
Дніпропетровська	8,7
Донецька	8,5
Запорізька	6,9
Усього	67,6

Рис. 2.5. Основні регіони виробництва проса, 2021 р.

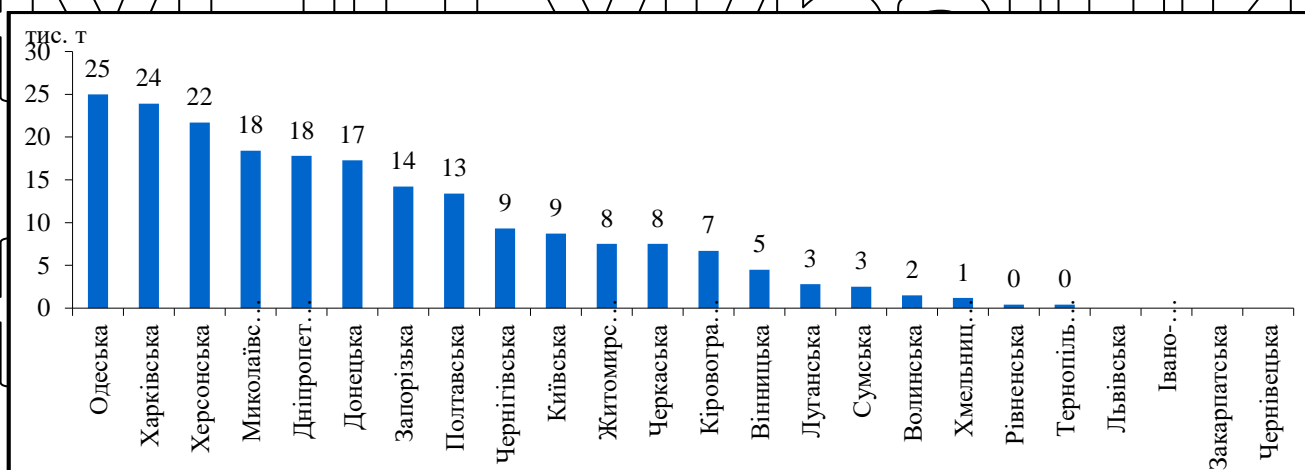

Рис. 2.6. Рейтинг регіонів за виробництвом проса у 2021 р.

Рейтинг регіонів за виробництвом проса представлено на рис. 2.6, де чітко видно основні області, в яких зосереджено виробництво культури і області, де просо практично не вирощують, це Рівненська, Тернопільська, Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська та Чернівецька області.

Регіони + основні виробники гречки в Україні у 2021р.

	% у виробництві
Житомирська	19,0
Хмельницька	10,3
Вінницька	7,8
Сумська	7,8
Тернопільська	7,5
Чернігівська	7,3
Харківська	6,3
Усього	66,2

Рис.2.7 Основні регіони виробництва гречки, 2021р.

І ще однією культурою, яку ми розглянемо в регіональному розрізі є гречка.

Так, її виробництво в основному зосереджено також в семи областях, які забезпечують 66,2% всього виробництва культури (рис.2.7). Найбільшу питому

вагу в загальному виробництві гречки займають Житомирська, Хмельницька, Вінницька, Сумська, Тернопільська та Чернігівська області, частка яких становить 19,0%, 10,3%, 7,8%, 7,8%, 7,5% та 7,3% відповідно. Менше виробляється гречки у Харківській області 6,3%.

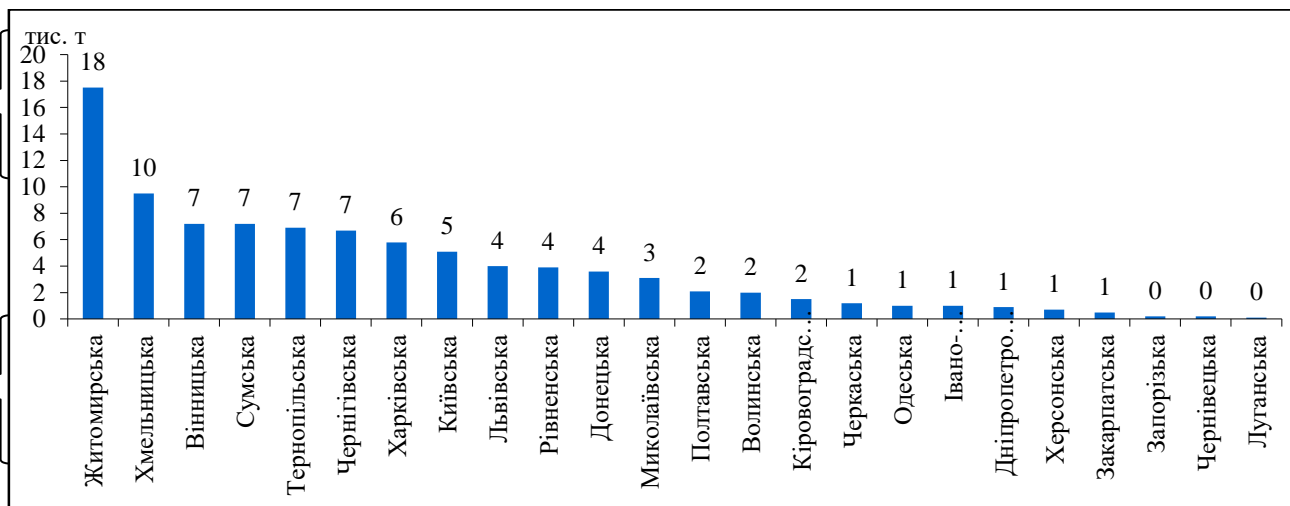

Рис. 2.8. Рейтинг регіонів за виробництвом гречки у 2021 р.

Рейтинг регіонів за виробництвом гречки представлено на рис. 2.8, де чітко видно основні області, в яких зосереджено виробництво культури і області, де гречка практично не вирощують, це Черкаська, Одеська, Івано-Франківська, Дніпропетровська, Херсонська, Закарпатська, Запорізька, Чернівецька та Луганська області.

2.2. Ефективність виробництва нішевих зернових культур

Економічна ефективність вирощування нішевих зернових культур характеризується двома важливими показниками – рівнем витрат виробництва та рівнем рентабельності. Проте, в умовах необхідності швидкого реагування на зміни кон'юнктури ринку більш важливим стає показник терміну окупності здійснених інвестицій.

Розглянемо обсяги реалізації нішевих культур сільськогосподарськими підприємствами України.

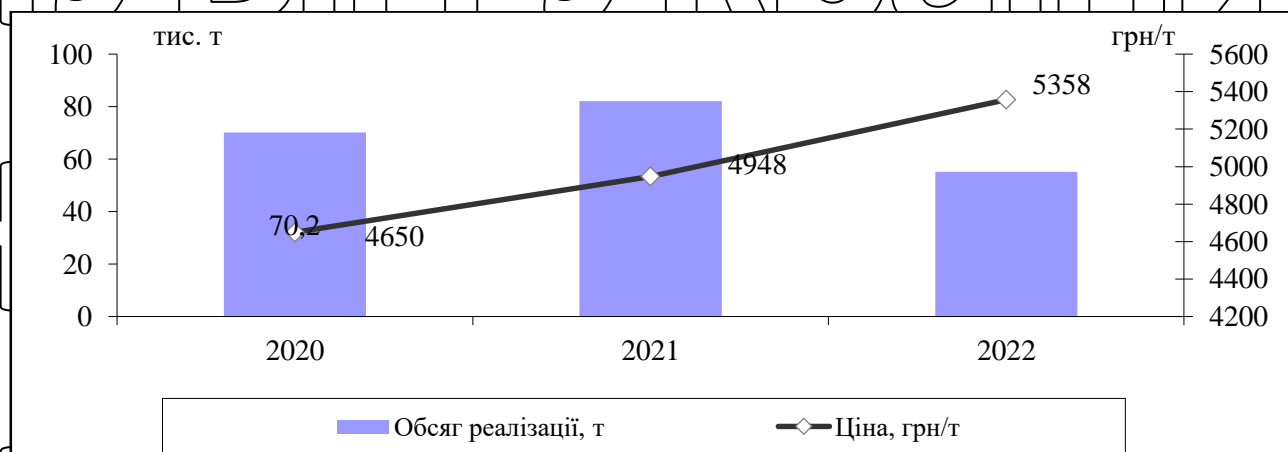
НУБІП України

Таблиця 2.4

Реалізація нішевих культур сільськогосподарськими підприємствами України

	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2021р. до 2020р., %	2022р. до 2021р., %
овес						
Обсяг реалізації, т	62,3	70,2	82,1	55,2	117,0	67,2
Ціна, грн/т	4306	4650	4948	5358	106,4	108,3
просо						
Обсяг реалізації, т	66,3	96,9	124,9	62,1	128,9	49,8
Ціна, грн/т	7158,70	5974,60	6559,00	7278,50	109,8	111,0
гречка						
Обсяг реалізації, т	55	27,2	26,1	51,2	96,0	196,3
Ціна, грн/т	6930	14551	17909	23815	123,1	133,0

Так, в 2022р. порівняно з 2021р. значно зменшився обсяг реалізації вівса на 32,8%. Аналіз свідчить, що основним фактором впливу, що спричинив таке зменшення є зниження валового виробництва продукції (табл.2.4).

Фиг.2.9. Реалізація вівса сільськогосподарськими підприємствами України

Також, практично в два рази зменшився обсяг реалізації проса внаслідок зниження валового виробництва продукції на 50,2%. Зазначимо, в минулому році

НУБІП України

ситуація була набагато кращою, так в 2021р. в порівнянні з 2020р. обсяги реалізації вівса та проса збільшилися на 17% та на 28,9% відповідно (рис.2.10).

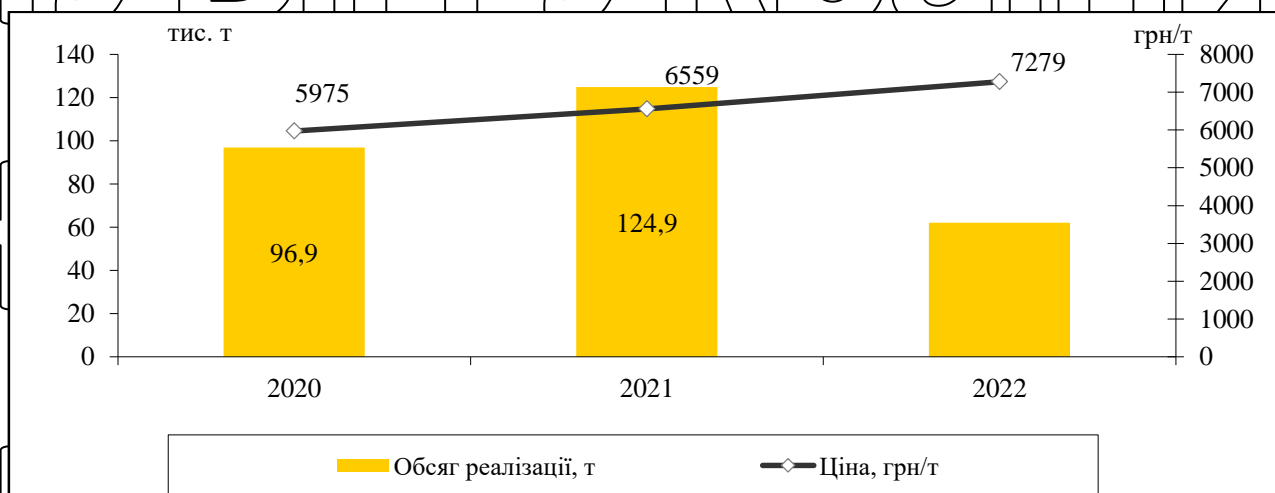

Рис.2.10. Реалізація проса сільськогосподарськими підприємствами України

Аналіз реалізація гречки сільськогосподарськими підприємствами України свідчить, що в 2022р. в порівнянні з 2021р. її обсяги збільшилися на 96,3%, тобто практично в два рази, цьому сприяло перш за все збільшення валового збору культури (рис.2.11).

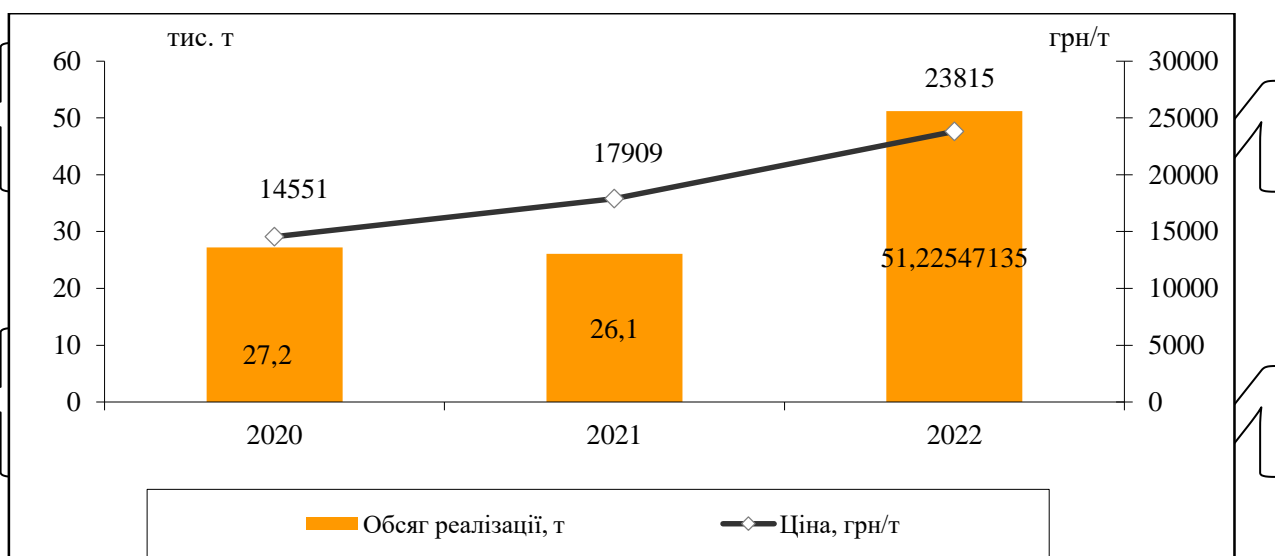

Рис.2.11. Реалізація гречки сільськогосподарськими підприємствами України

Аналіз ефективності виробництва нішевих культур у сільськогосподарських підприємствах України свідчить, що в 2022р. в порівнянні з 2020р. зменшився рівень рентабельності по всіх досліджуваних культурах.

Розглянемо зміну даного показника в розрізі досліджуваних культур. Так, внаслідок того, що темпи збільшення собівартості вівса випереджають темпи зростання ціни його реалізації рівень рентабельності культури зменшився до 7%, проти 14,7% у 2020р. У 2021р. він був найвищий – 20,3% (табл.2.5, рис.2.13).

Таблиця 2.5

Ефективність виробництва та переробки нішевих культур у с.-г. підприємствах України

	2020р.	2021р.	2022р.	2022р. до 2020р., %
овес				
Повна собівартість 1 ц, грн	405,0	411,4	500,7	123,6
Ціна реалізації 1 ц, грн	464,5	494,8	535,8	115,3
Рівень рентабельності, %	14,7	20,3	7,0	-7,7 в.п.
просо				
Повна собівартість 1 ц, грн	563,1	526,2	754,2	133,9
Ціна реалізації 1 ц, грн	597	656	728	121,8
Рівень рентабельності, %	6,1	24,6	-3,5	-9,6 в.п.
гречка				
Повна собівартість 1 ц, грн	940,6	1261,3	1565,7	166,5
Ціна реалізації 1 ц, грн	1455,1	1790,9	2381,5	163,7
Рівень рентабельності, %	54,7	42,0	52,1	-2,6 в.п.

Аналогічна ситуація прослідковується із виробництвом проса, де темпи збільшення його собівартості випереджають темпи зростання ціни реалізації, тому рівень збитковості проса склав 3,5%.

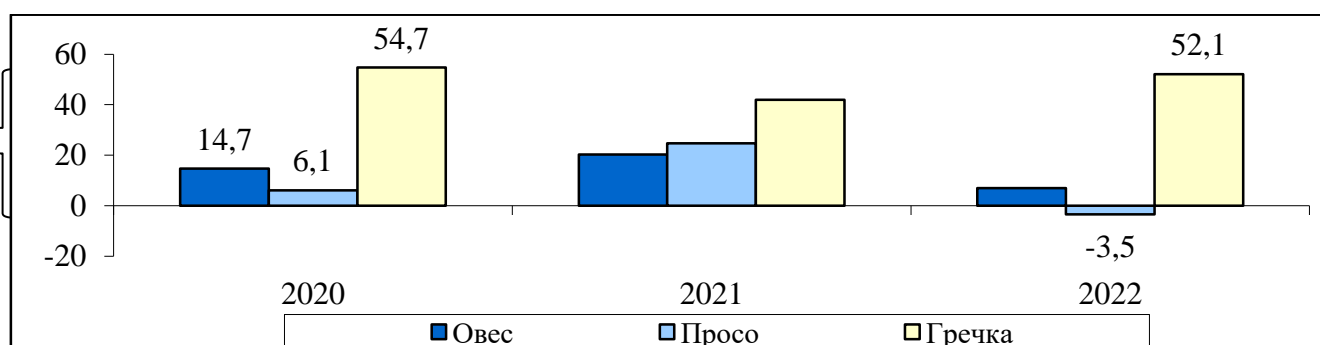

Рис.2.12. Рентабельність нішевих культур у с.-г. підприємствах України, %

Зазначимо, що у 2021р. просо було прибутковим, рівень рентабельності його становив 24,6% (рис.2.14).

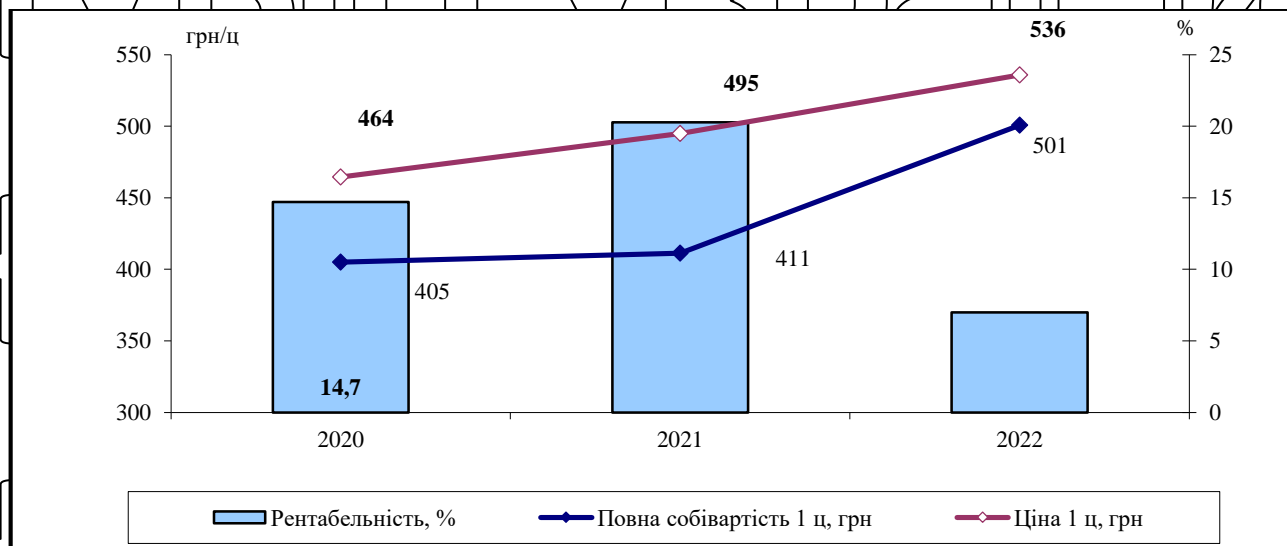

Рис. 2.13. Ефективність виробництва вівса у с.-г підприємствах України, %

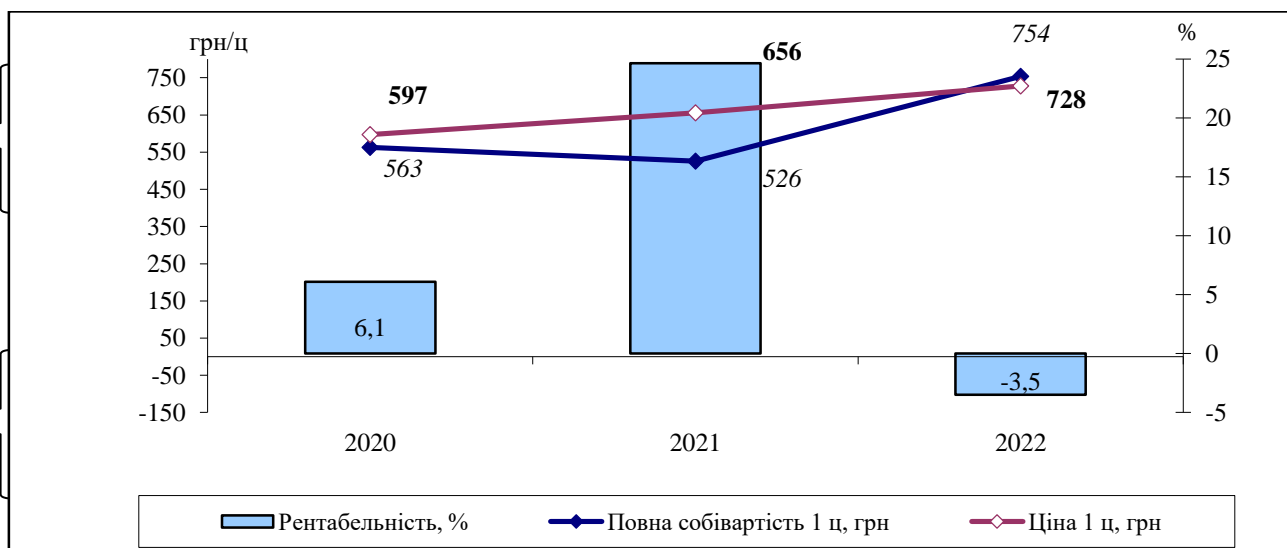

Рис.2.14. Ефективність виробництва проса у с.-г підприємствах України, %

Аналізуючи ефективність виробництва гречки у сільськогосподарських підприємствах України встановлено, що гречка в порівнянні з попередніми

культурами є найбільш прибутковою, рівень рентабельності культури у 2022р.

склав 52,1%, проти 54,7% у 2020р. (рис.2.15). Відносно високий рівень

рентабельності гречки пояснюється вищою ціною її реалізації в порівнянні із собівартістю продукції.

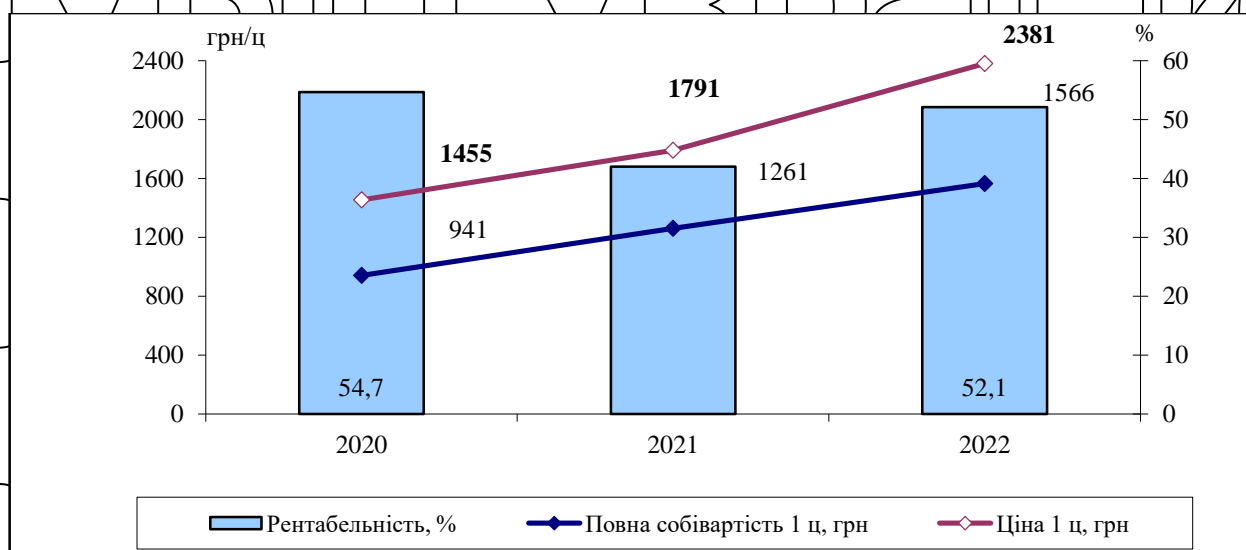

Рис.2.15. Ефективність виробництва гречки у с.-г. підприємствах України, %

Отже, здійснений аналіз дозволив зробити висновок, що серед трьох досліджуваних нішевих зернових культур найбільш прибутковою є гречка, площі посіву якої не зменшились за даний період, на відміну від вівса і проса, а за рахунок високої ціни реалізації, дана культура є рентабельною на протязі досліджуваного періоду.

У деяких країнах, зокрема Північної Європи останнім часом збільшуються обсяги переробки нішевих зернових культур на продовольчі цілі. На сьогоднішній день з вівса виробляють не тільки борошно, пластівці, крупи, печиво, а й великий спектр сухих сніданків, каші швидкого приготування і навіть йогурти та напої [19].

У 2021 р. внутрішнє споживання вівса коливалося на рівні близько 430,0 тис. тонн (91,9% від виробництва культури та 78% від загальної пропозиції). У тому ж 2021 р. в Україні переробними підприємствами було закуплено 44809 т вівса за ціною 5099,7 грн за тонну, що більше ніж у 2020 р. майже вдвічі. Із початку 2021

р. було перероблено 46529 т, у т. ч. на крупи 36128 т, 722 т на комбікорми (табл. 2.6). Отже, з усього переробленого зерна 77,6% було перероблено на крупи.

Таблиця 2.6

Надходження нішевих культур на переробні підприємства України, т

Рік	Наявність на кінець звітного періоду	куплено		усього	Перероблено з початку року з усього		
		усього	середня ціна купівлі, грн за 1 т		борошно	крупи	комбікорми
Овес							
2019	5696	19243	4714,6	22549	к	к	1062
2020	7696	23697	4993,4	22983	к	11890	к
2021	7523	44809	5099,7	46529	-	36128	722
Просо							
2019	5566	7354	7205,0	10699	-	9653	-
2020	10999	12078	5906,1	11905	-	10741	-
2021	12867	13482	6141,4	13097	-	11817	-
Гречка							
2019	17248	56915	7594,2	76090	-	76090	-
2020	9734	41353	13668,5	54524	-	54524	-
2021	9570	39963	18044,2	48782	-	48782	-

Щодо проса, то в 2021 р. в Україні переробними підприємствами було закуплено його 13482 т за ціною 6141,4 грн за тону, що більше ніж у 2020 р. на 11,6%. Із початку 2021 р. було перероблено 13097 т, у т. ч. на крупи 11817 т. Отже, з усього переробленого зерна 90,2 % було перероблено на крупи.

Таблиця 2.7

Динаміка споживчих цін, грн/кг

	січ	лют	бер	кві	тра	чер	лип	сер	вер	жов	лис	груд
Крупи гречані												
2021 р.	37,56	38,30	40,01	41,02	41,44	42,01	42,07	42,20	42,54	46,44	46,33	47,77
2022 р.	47,61	48,66	54,22	61,72	69,25	81,23	93,23	96,01	89,81	82,69	79,16	74,69
2023 р.	68,87	65,73	62,41	59,79	55,90	51,86	48,26	45,61				
Пшона												
	січ	лют	бер	кві	тра	чер	лип	сер	вер	жов	лис	груд
2021 р.	17,51	17,99	18,51	18,42	18,20	17,69	17,55	17,11	17,25	17,48	18,14	18,42
2022 р.	18,74	19,45	21,48	26,10	28,10	29,14	28,93	27,85	27,27	26,76	26,37	25,98
2023 р.	26,08	27,23	28,59	29,53	30,05	30,46	30,40	30,71				

У 2021р. переробними підприємствами України було закуплено 39963т гречки за ціною 18044,2 грн за тону, що менше ніж у 2020р. на 3,4%. Із початку 2021р. 48782 т було перероблено на крупи.

Середні споживчі ціни на гречані крупи у серпні 2023 р. знизились до 45,61 грн/кг, що у 2,1 рази менше, ніж у серпні минулого року. Також вони менші на 4,5 % ніж у попередньому місяці, і на 39,9 % менші, ніж у грудні 2022 р. Зазначимо, що це найнижчий показник з листопада 2021 р., коли ціна на цей вид крупи складала 46,33 грн/кг, і у 2,1 рази менші за максимальну ціну у 96,01 грн/кг, зафіксовану у серпні 2022 року та на 6,3 % нижчі за 48,66 грн/кг – рівень ціни на гречку у лютому 2022 р., тобто на початку війни (табл.2.7, рис.2.16).

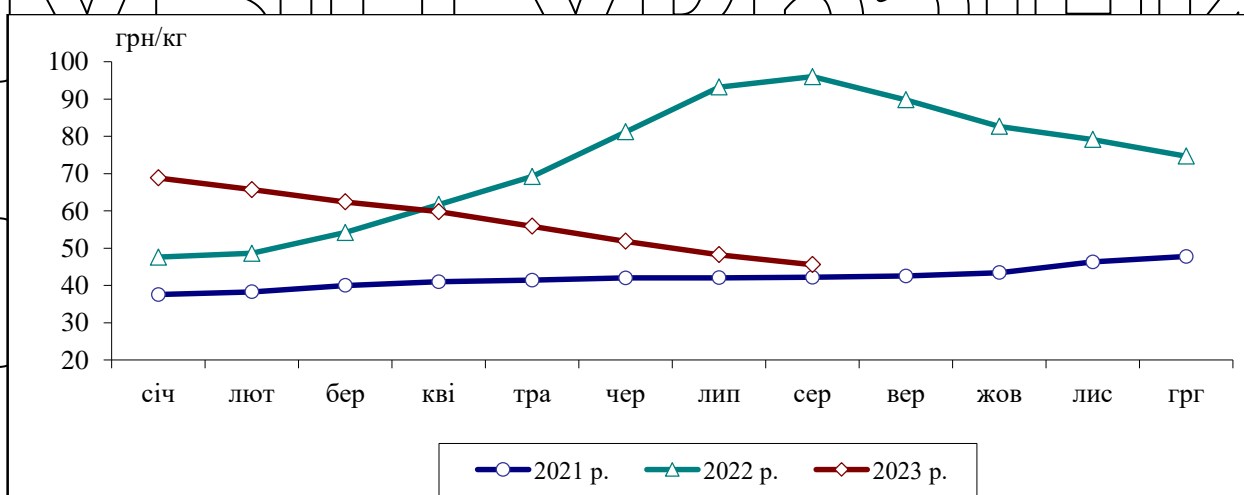

Рис.2.16. Динаміка споживчих цін на крупу гречану, грн./кг

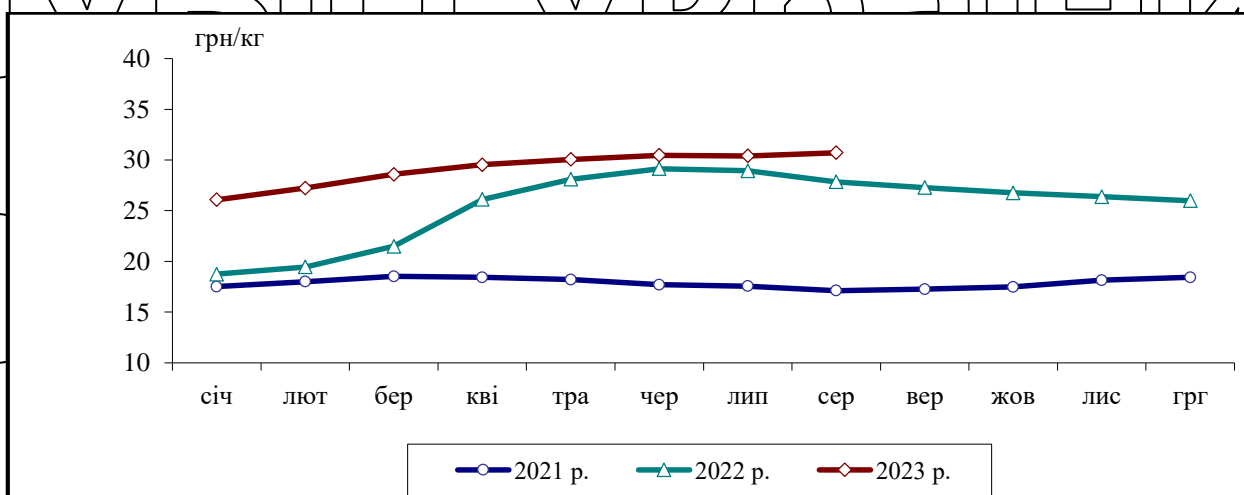

Рис.2.17. Динаміка споживчих цін на пшоно, грн./кг

На відміну від цін на гречану крупу ціни на пшона радують своєю стабільністю. У середньому в супермаркетах крупа коштує 33,90 грн/кг. Індекс споживчих цін на пшона у жовтні 2023 склав 98,01%. Порівняно з попереднім місяцем середні ціни зменшились на -1,99%. У вересні 2023р. цей індекс відносно попереднього місяця склав 101,17% (табл.2.17).

2.3. Вплив факторів на ефективність виробництва нішевих культур

На ефективність виробництва нішевих культур впливає значна кількість факторів, розглянемо деякі з них.

Проведені дослідження свідчать, що на валовий збір вівса впливають урожайність та площа посіву. Розрахунок впливу даних факторів свідчить, що валовий збір культури в 2022р. в порівнянні з 2020р. зменшився на 922 тис. ц за рахунок площі посіву на 713 тис. ц, а за рахунок урожайності на 210 тис. ц. Отже, на зменшення валового збору вівса найбільше вплинуло зменшення площі посіву культури (табл.2.6).

Таблиця 2.6

Вплив факторів на зміни валового збору вівса у с.-г. підприємствах України

Показник	2020р.	2022р.	Відхилення (+,-)
Площа зібрана, тис. га	68,9	40,5	-28,4
Урожайність з 1 га, ц	28,1	25,1	-3,0
Валовий збір, тис. ц	1939,0	1017	-922
Валовий збір при площі 2022 р. і урожайності 2020 р., ц		1140	
Зміни валового збору за рахунок, тис.ц:		-713	
площі посіву			
урожайності		-210	

Розрахунок впливу зазначених факторів на валовий збір проса свідчить, що валовий збір культури в 2022р. в порівнянні з 2020р. збільшився на 531 тис. ц

за рахунок площі посіву на 505 тис. ц, а за рахунок урожайності на 26 тис. ц. Отже, на збільшення валового збору проса найбільше вплинуло збільшення площі посіву культури (табл.2.7).

Таблиця 2.7

Вплив факторів на зміни валового збору проса у с.-г. підприємствах

України

Показник	2020р.	2022р.	Відхилення (+,-)
Площа зібрана, тис. га	46,5	88,6	42,1
Урожайність з 1 га, ц	11,4	12,0	0,6
Валовий збір, тис. ц	531,0	1061,8	531
Валовий збір при площі 2022 р. і урожайності 2020 р., ц	1012		
Зміни валового збору за рахунок тис. ц:	505		
площі посіву	26		
урожайності			

Розрахунок впливу зазначених факторів на валовий збір гречки свідчить, що валовий збір культури в 2022р. в порівнянні з 2020р. зменшився на 1438 тис. ц за рахунок площі посіву на 1799 тис. ц, а за рахунок урожайності на 362 тис. ц. Отже, на зменшення валового збору гречки найбільше вплинуло зменшення площі посіву культури (табл.2.8).

Таблиця 2.8

Вплив факторів на зміни валового збору гречки у с.-г. підприємствах

України

Показник	2020р.	2022р.	Відхилення (+,-)
Площа зібрана, тис. га	132,9	39	-93,9
Урожайність з 1 га, ц	16,4	19,2	2,7
Валовий збір, тис. ц	2185,0	747	-1438
Валовий збір при площі 2022 р. і урожайності 2020 р., ц	641		
Зміни валового збору за рахунок, ц:	-1799		
площі посіву			
урожайності	362		

Таблиця 2.9

Вплив факторів на собівартість продукції нішевих культур у с.-г. підприємствах України

Продукція	Виробничі витрати на 1 га, грн		Урожайність т/га		Собівартість 1 ц, грн			Абсолютна зміна (+,-) собівартості 1 ц, грн		
	2020р.	2022р.	2020р.	2022р.	2020р.	Умова	2022р.	Загальна	виробничих витрат на 1 га	урожайності
А	1	2	3	4	5 = 1/3	6 = 2/3	7 = 2/4	8 = 7 - 5	9 = 6 - 5	10 = 7 - 6
вівс	9672	11862	28,1	25,1	343,70	421,50	472,57	128,87	77,80	51,07
просо	9633	14640	16,4	19,2	585,90	890,46	764,03	178,13	304,56	-126,43
гречка	10042	14506	11,4	12,0	879,40	1270,31	1210,44	331,04	390,91	-59,87

Вплив факторів на собівартість продукції нішевих культур у с.-г. підприємствах України свідчить, що собівартість 1ц вівса у 2022р. в порівнянні з 2020р. збільшилася на 77,8 грн за рахунок збільшення виробничих витрат на 1га і зменшилася за рахунок збільшення урожайності на 51,07грн.

Собівартість 1ц проса збільшилася за рахунок зростання виробничих витрат на 1га на 304,56 грн і за рахунок зменшення урожайності на 126,43 грн.

Собівартість 1ц гречки збільшилася за рахунок зростання виробничих витрат на 1га на 390,91грн і за рахунок зменшення урожайності на 59,87 грн (табл.2.9).

На прибуток отриманий від виробництва нішевих культур також впливає значна кількість факторів, проте основними з них є обсяг реалізації продукції, повна собівартість продукції та ціна реалізації продукції. Розглянемо детальніше як ці фактори впливають на прибуток досліджуваних культур.

Таблиця 2.10

Вплив факторів на прибуток ішневих культур у с.-г. підприємствах України

Показник	2020р.	2022р.	Відхилення (+,-)	2020р.	2022р.	Відхилення (+,-)	2020р.	2022р.	Відхилення (+,-)
	вівса	овес		пшениця	просо		гречка		
Реалізовано, тис.ц	702	552	-150	969	621	-348	272	512	240
Прибуток, тис.грн	41790	19348	-22442	33285	16394	-16891	139944	417661	277717
Повна собівартість 1ц, грн	405,0	500,7	95,76	563,1	754,2	191,14	940,6	1565,7	625,14
Ціна реалізації 1ц, грн	464,5	535,8	71,28	597	728	130,39	1455,1	2381,5	926,39
Прибуток 1ц зерна, грн	59,53	35,05	-24,48	34,35	-26,40	-60,75	514,50	815,74	301,25
Зміна маси прибутку тис. грн)	-22,44			-49,68			277,72		
у т.ч. за рахунок:									
обсягу реалізації	-8,93			-11,95			123,48		
собівартості	-52,86			-118,70			-320,07		
ціни реалізації	39,35			80,97			474,31		

Так прибуток від реалізації вівса змінився за рахунок зменшення обсягу реалізації продукції на 8,93 тис. грн та за рахунок зростання собівартості продукції на 52,86 тис. грн. За рахунок збільшення ціни реалізації прибуток підвищився на 39,35 тис. грн. Отже, основними факторами впливу на зміну маси прибутку від реалізації вівса є собівартість і ціна реалізації.

Прибуток від реалізації проса змінився за рахунок зменшення обсягу реалізації продукції на 11,95 тис. грн та за рахунок зростання собівартості продукції на 118,70 тис. грн. За рахунок збільшення ціни реалізації прибуток підвищився на 80,97 тис. грн. Отже, основними факторами впливу на зміну маси прибутку від реалізації вівса є собівартість і ціна реалізації.

Прибуток від реалізації гречки збільшився за рахунок збільшення обсягу реалізації продукції на 123,48 тис. грн та за рахунок зростання собівартості продукції зменшився на 320,07 тис. грн. За рахунок збільшення ціни реалізації

прибуток збільшився на 474,31 тис. грн. Отже, основними факторами впливу на зміну маси прибутку від реалізації гречки є також собівартість і ціна реалізації.

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

РОЗДІЛ III

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ
ВИРОБНИЦТВА НИШЕВИХ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР3.1. Регіональні рейтингові оцінки конкурентоспроможності
нішевих культур у с.-г. підприємствах України

Конкурентоспроможність нішевих культур у сільськогосподарських підприємствах України розраховуємо окремо за кожним видом та регіоном України. Регіональні рейтингові оцінки здійснюємо за таким алгоритмом:

1. Обираємо показники, які визначають конкурентоспроможність культури:

- урожайність, ц/га
- виробнича собівартість, грн
- ціна Цц, грн
- коефіцієнт дохідності (відношення ціни до повної собівартості)
- виручка 1 га, грн

Обчислюють співвідношення (індекси) кожного показника регіонів до середнього в Україні за формулою:

- для оцінки показників, підвищення яких має позитивне значення (урожайність, ціна, коефіцієнт дохідності, виручка на 1 га), тобто стимулятори:

$$I_{ij} = \frac{x_{ij}}{x_i},$$

- для оцінки показників – дестимулятори, підвищення яких має негативне значення (виробнича собівартість 1 ц):

$$I_{ij} = \frac{x_i}{x_{ij}},$$

де x_{ij} – абсолютне значення i -го показника j -го регіону,

\bar{x}_i – середнє значення i -го показника по Україні.

Середні індекси показників обчислюємо окремо по кожній групі за формулою:

$$I_j = \sqrt[n]{\prod I_{ij}}$$

де I_{ij} – індекс i -го показника j -го регіону;

n – кількість показників.

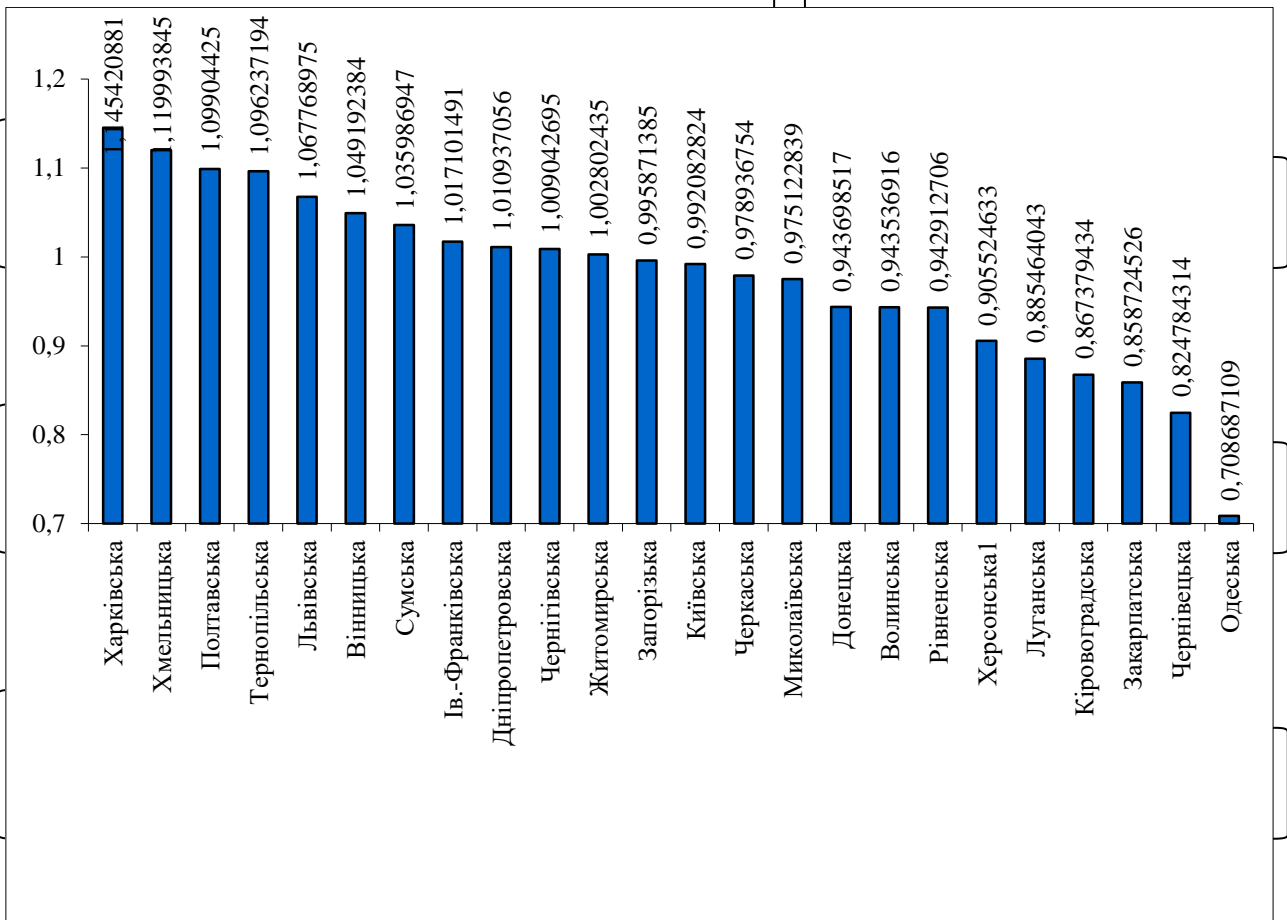

Рис.3.1. Рейтинг регіонів за конкурентоспроможністю вівса у с.-г. підприємствах України

В результаті проведеного дослідження встановлено, що найвищий рівень конкурентоспроможності вівса мають підприємства Харківської (1,14), Хмельницької (1,11), Полтавської (1,09), Тернопільської (1,09), Львівської (1,06), Вінницької (1,04), Сумської (1,03) областей (рис.3.1).

Рис.3.2. Рейтинг регіонів за конкурентоспроможністю вівса у с.-г. підприємствах України

Сільськогосподарські підприємства Одеської області мають найнижче місце в рейтингу конкурентоспроможності підприємств, які займаються вирощуванням вівса (рис.3.2).

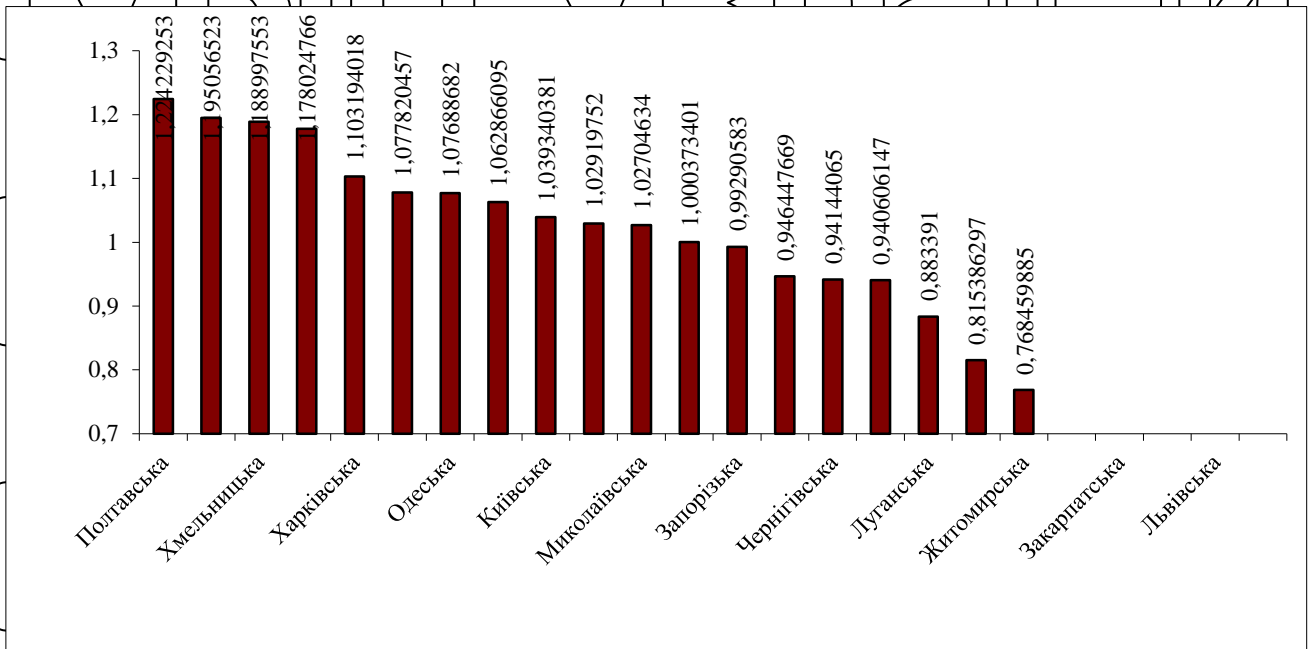

Рис. 3.3. Рейтинг регіонів за конкурентоспроможністю проса у с.-г. підприємствах України

Найвищий рівень конкурентоспроможності проса мають сільськогосподарські підприємства Полтавської (1,19), Хмельницької (1,19), Харківської (1,18), Одеської (1,17), Київської (1,1), Миколаївської (1,07) областей (рис.3.3).

Рис. 3.4. Рейтинг регіонів за конкурентоспроможністю проса у с.-г.

підприємствах України Сільськогосподарські підприємства Луганської та Житомирської областей мають найнижче місце в рейтингу конкурентоспроможності підприємств, які займаються вирощуванням проса (рис.3.4).

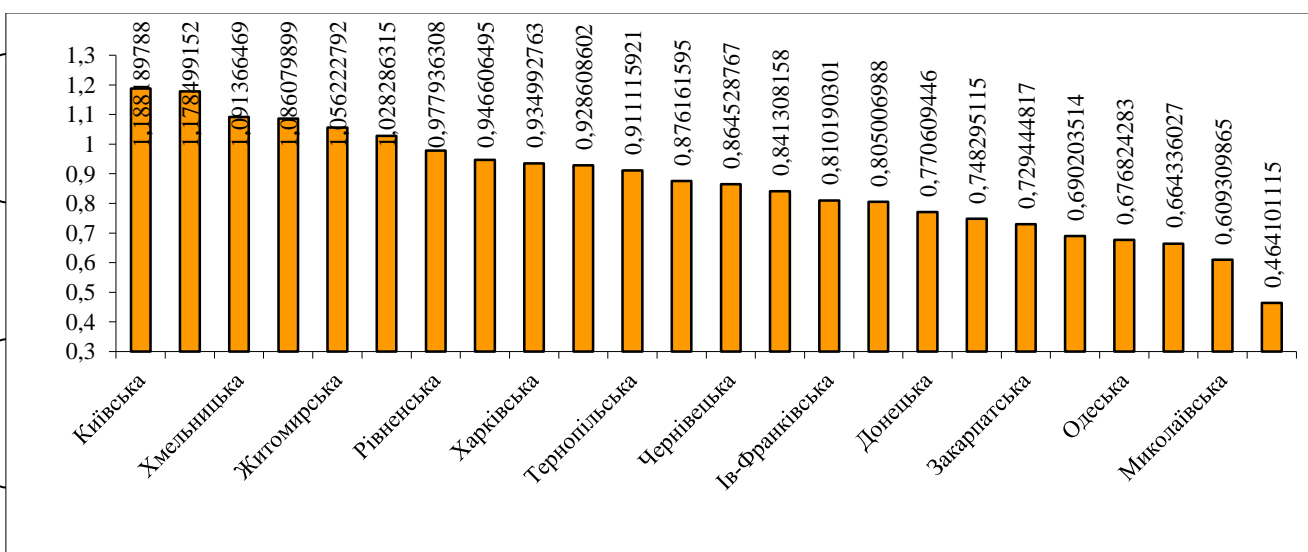

Рис. 3.5. Рейтинг регіонів за конкурентоспроможністю гречки у с.-г. підприємствах України

Найвищий рівень конкурентоспроможності гречки мають сільськогосподарські підприємства Київської (1,18), Хмельницької (1,17), Житомирської (1,09), Рівненської (1,08), Харківської (1,05) областей (рис.3.5).

Рис. 3.6. Рейтинг регіонів за конкурентоспроможністю гречки у с.-г. підприємствах України

Сільськогосподарські підприємства Миколаївської області мають найнижче місце в рейтингу конкурентоспроможності підприємств, які займаються вирощуванням гречки (рис.3.6).

Отже, завдяки проведеному дослідженню по кожній області можна проаналізувати індивідуальні індекси конкурентоспроможності за кожним показником і виявити резерви для їх підвищення.

3.2. Сучасний стан світового виробництва нішевих зернових культур на місці України в ньому

За даними FAOSTAT світова площа вівса на протязі 2019-2021рр. практично залишається без змін, її збільшення за даний період склало лише 1,4%.

Незначне зниження урожайності культури на 3,8% призвело до зменшення її валового збору на 2,5% (табл.3.1, рис.3.7).

Таблиця 3.1.
Виробництво нішевих культур у світі

	2019р.	2020р.	2021р.	2021р. до 2019р., %
Овес				
Площа, тис. га	9435	9791	9562	101,4
Виробництво, тис. т	23141	25320	22572	97,5
Урожайність, ц/га	24,5	25,9	23,6	96,2
Просо				
Площа, тис. га	30563	31137	30935	101,2
Виробництво, тис. т	28274	30825	30090	106,4
Урожайність, ц/га	9,3	9,9	9,7	105,1
Гречка				
Площа, тис. га	1806	1853	1989	110,1
Виробництво, тис. т	1693	1806	1875	110,7
Урожайність, ц/га	9,4	9,7	9,4	100,6

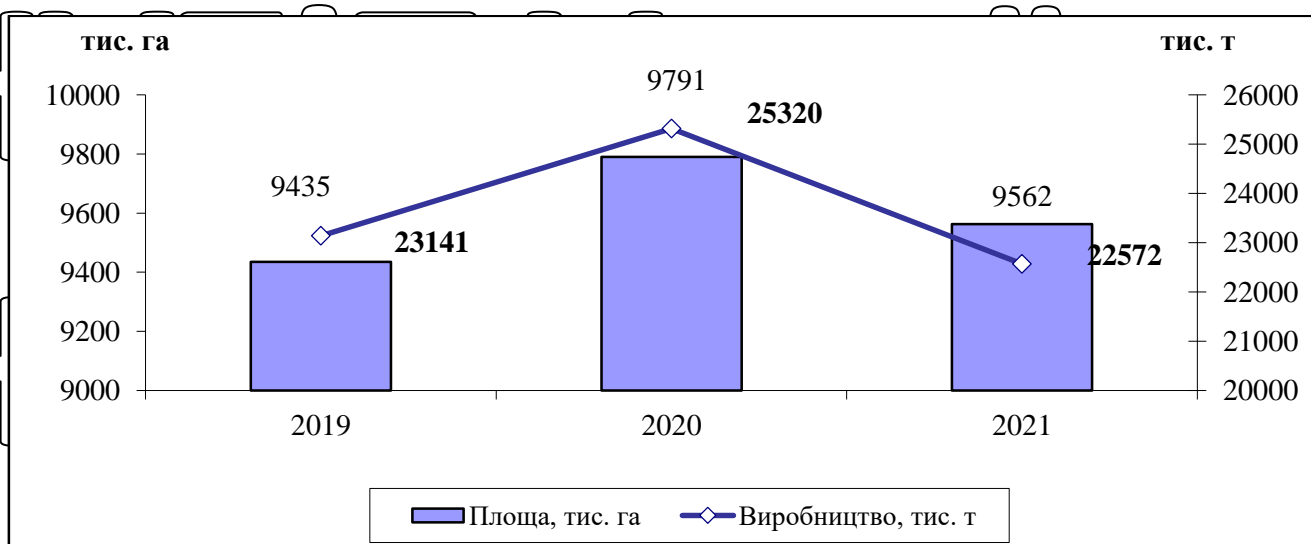

Рис. 3.7. Площа та виробництво вівса у світі

Здійснений рейтинг країн за виробництвом вівса у світі свідчить, що найбільшими його виробниками є росія, Канада, Австралія та Польща (рис.3.8).

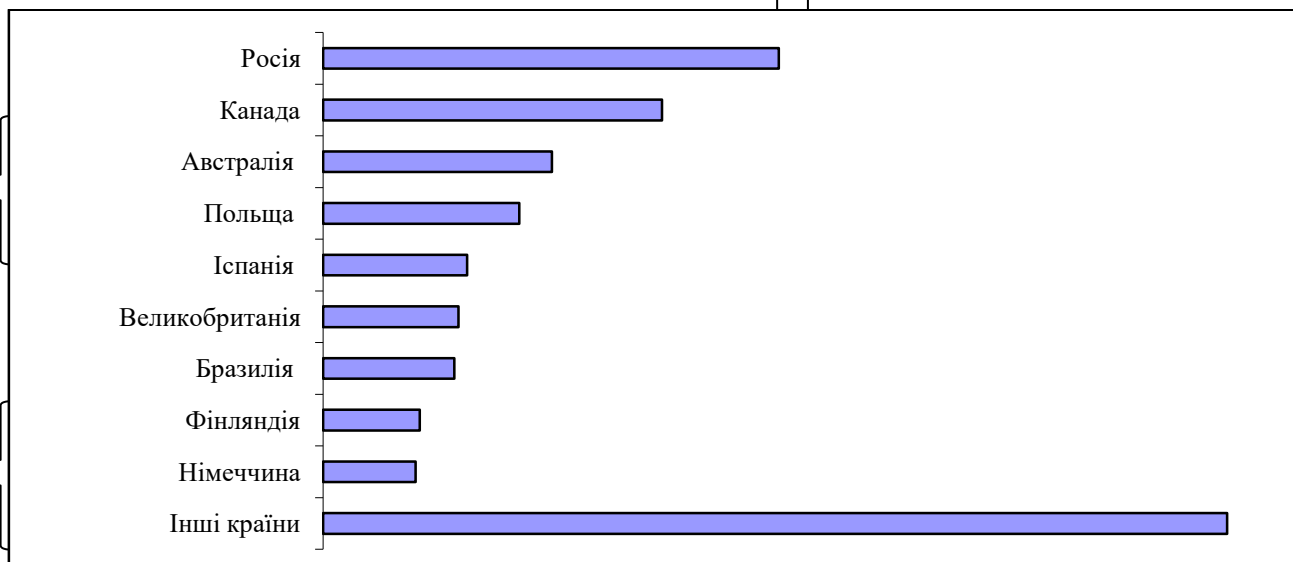

Рис.3.8. Рейтинг країн за виробництвом вівса у світі, 2021 р.

Світова площа проса на протязі 2019-2021 рр. також практично залишається без змін, її збільшення за даний період склало лише 1,2%. Незначне збільшення урожайності культури на 5,1% призвело до збільшення її валового збору на 6,4% (табл.3.1, рис.3.9).

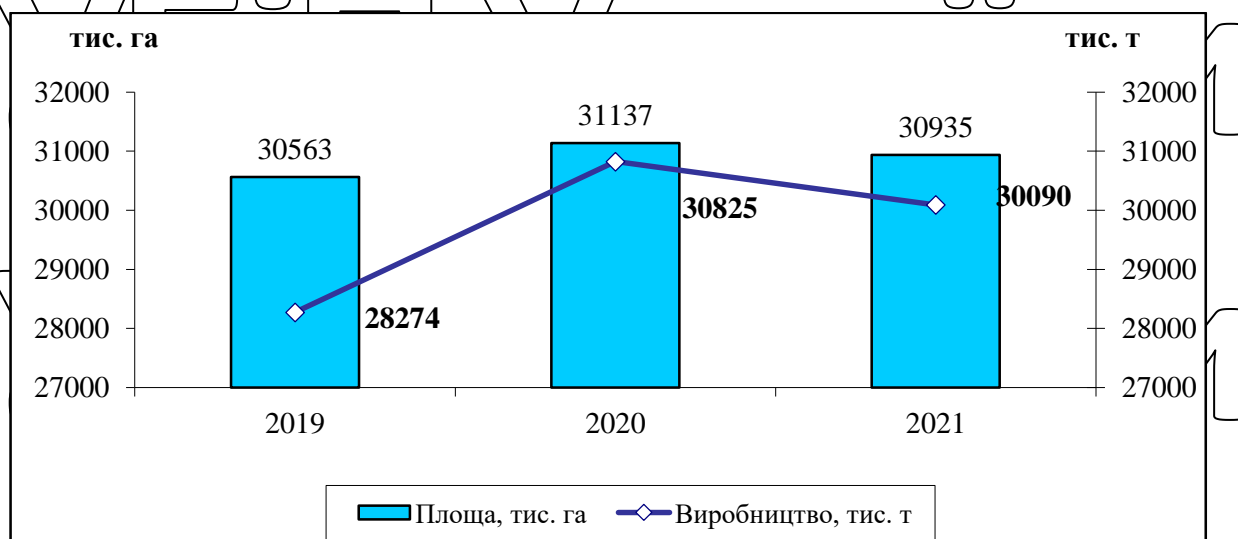

Рис. 3.9. Площа та виробництво проса у світі

Здійснений рейтинг країн за виробництвом проса у світі свідчить, що найбільшими його виробниками є Індія, Китай, Нігер, Нігерія, Судан та Малі. (рис.3.10).

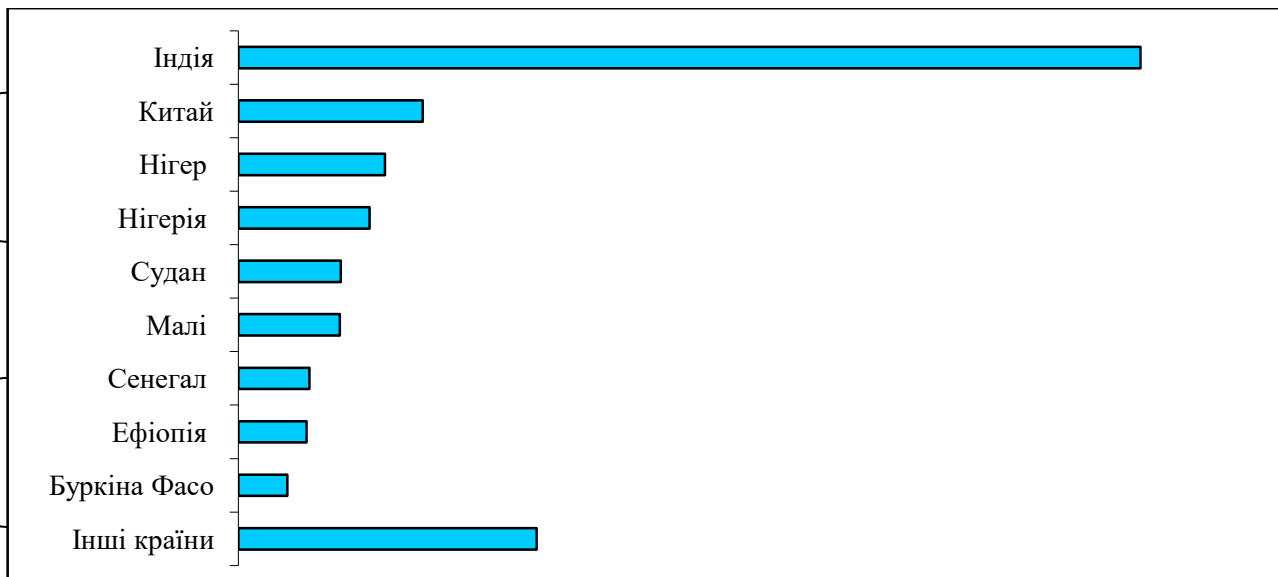

Рис.3.10. Рейтинг країн за виробництвом проса у світі, 2021 р.

Світова площа гречки на протязі 2019-2021 рр. дещо збільшилася на 10,1%. Незначне збільшення урожайності культури на 10,7% призвело до збільшення її валового збору на 0,6% (табл.3.1, рис.3.11).

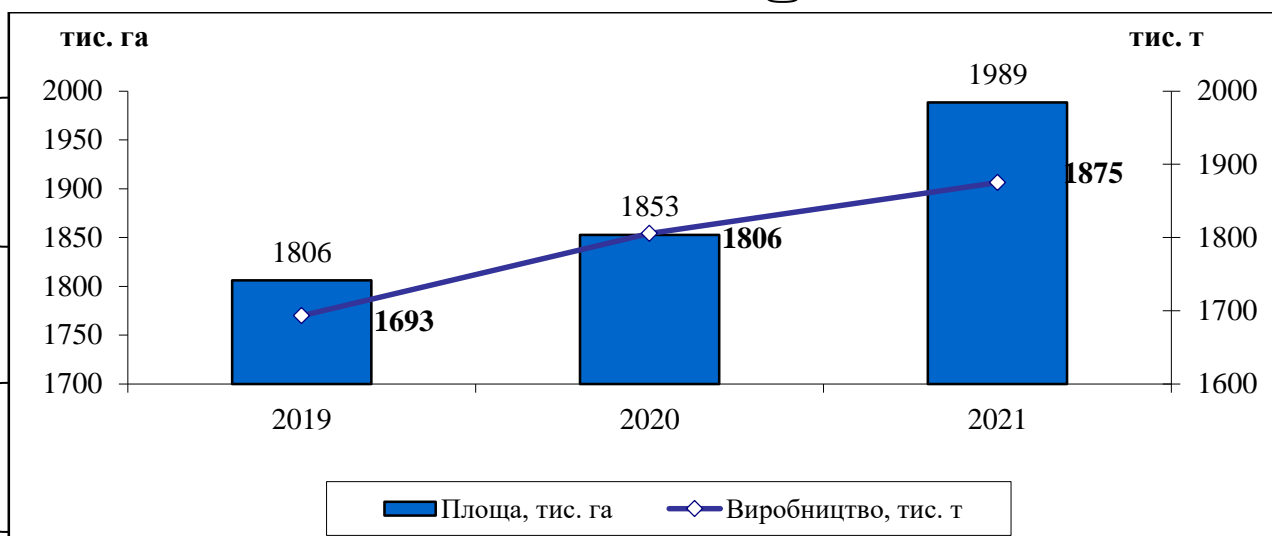

Рис. 3.11. Площа та виробництво гречки у світі

Здійснений рейтинг країн за виробництвом гречки у світі свідчить, що найбільшими її виробниками є росія, Китай, Україна, США та Казахстан. (рис.3.12). Отже, Україна входить у трійку лідерів по виробництву гречки у світі.

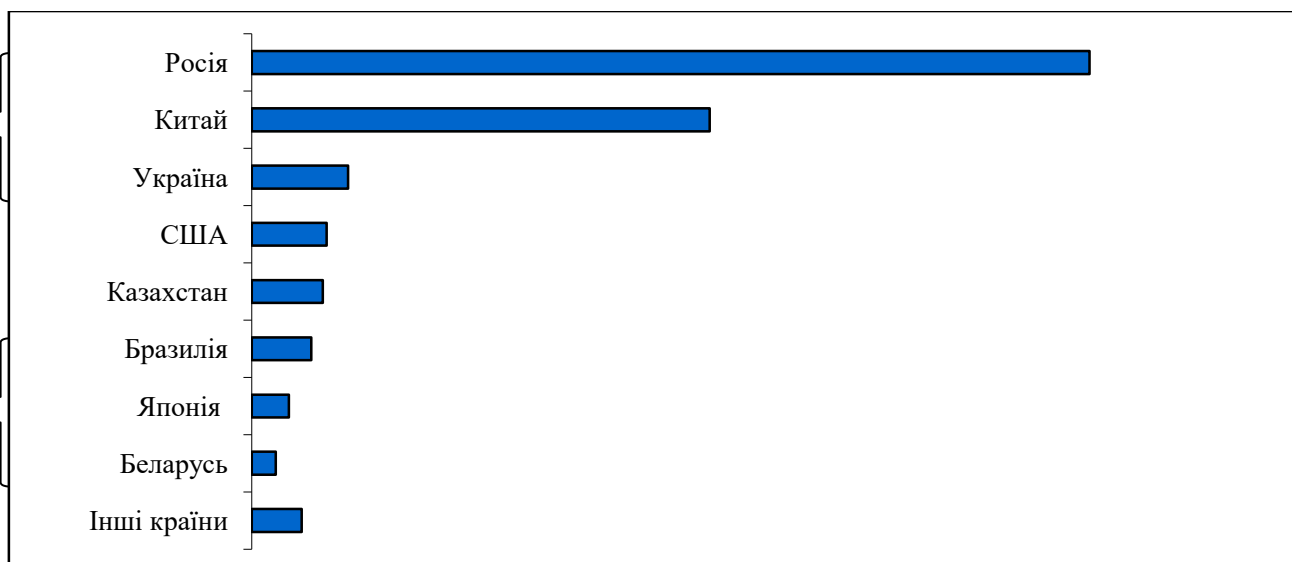

Рис.3.12. Рейтинг країн за виробництвом гречки у світі, 2021 р.

Ситуація в сільському господарстві України на даний час зі зрозумілих причин є складною і мало передбачуваною. Але вже зараз багатьом виробникам аграрної продукції зрозуміло, що в наступному році можуть бути ті ж самі проблеми з експортом, що і в цьому сезоні, перехідні залишки продукції можуть бути досить значними, а це означає, що на складах та елеваторах лежатимуть «мертвим вантажем» запаси зерна, які так і не перетворяться вчасно на обігові кошти.

На сьогоднішній день ціни на зерно коливаються і спрогнозувати якими вони будуть через місяць або два дуже складно. Тому, в таких умовах виробники починають шукати альтернативи, зокрема, вже цього року деякі підприємства відмовились від вирощування кукурудзи на користь нішевих культур – гірчиці, коріандру, гречки, гороху. В наступному році також можливе збільшення посівних площ саме під нішевими сільськогосподарськими культурами, якщо

тільки виробники зможуть врахувати можливі нюанси вирощування та експорту.

Аналіз динаміки експорту-імпорту вівса за 2019-2022рр. свідчить, що в 2022р. експорт його значно зменшився на 9614т, або на 57,4%. Зазначимо, що до 2022р. експорт вівса зростав. Імпорт вівса в Україну також зазнав дуже значного зменшення, він став менший на 398т, або в 34 рази (табл.3.2).

Таблиця 3.2

Динаміка експорту-імпорту вівса з України

Рік	Експорт			Імпорт		
	Обсяг, т	Вартість, тис. дол.	Ціна, дол/т	Обсяг, т	Вартість, тис. дол.	Ціна, дол/т
2019	9666	2313	239,3	3070	580	188,9
2020	15709	3286	209,2	761	146	191,6
2021	16761	4038	240,9	410	413	275,6
2022	7147	1640	229,5	42	15	1250,0

Експорт вівса в 2021р. був зосереджений на країнах Середній Азії та будувався на споживанні населенням. Традиційно овес вивозиться суходолом, рідше морем, тому в умовах нестабільної роботи портів може бути альтернативою тій же кукурудзі. В 2022р. експорт вівса кардинально змінив свою географію. Так, основними країнами куди Україна експортувала овес були Польща (39,5%) та Лівія (20,7%) (табл.3.3).

Таблиця 3.3

Географія експорту вівса

2021 р.			2022 р.		
Країна	Обсяг, т	%	Країна	Обсяг, т	%
Всього	16761	100,0	Всього	7147	100,0
Індія	6245	37,3	Польща	2820	39,5
Пакистан	3025	18,1	Лівія	1477	20,7
Лівія	2561	15,3	Угорщина	440	6,2
Угорщина	924	5,5	Швейцарія	352	4,9
Німеччина	704	4,2	Туреччина	327	4,6
Польща	668	4,0	Індія	273	3,8
Інші країни	2634	15,7	Інші країни	1458	20,4

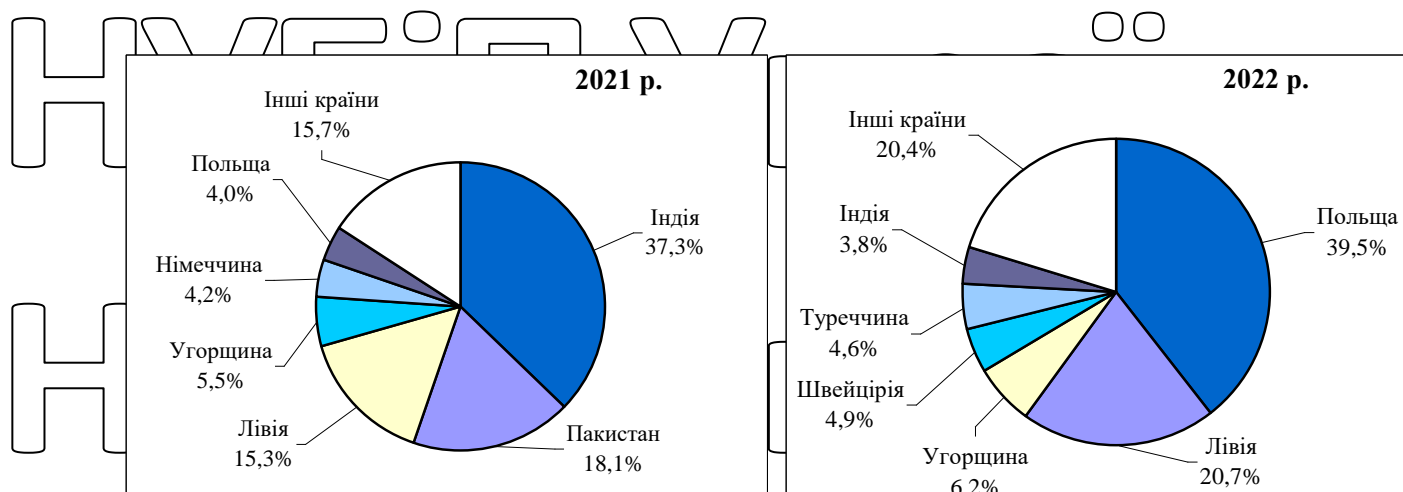

Рис.3.13. Географія експорту вівса

Більш детально географію експорту вівса у 2021-2022рр. представлено на рис. 3.13.

Аналіз динаміки експорту-імпорту гречки за 2019-2022рр. свідчить, що в 2022р. її експорт значно зменшився на 644т, або на 69,3%. Імпорт гречки в Україну також зазнав дуже значного зменшення, він став меншим на 12791т, або в 2,4 рази (табл.3.4). Гречка на сьогоднішній день в основному призначена для внутрішнього ринку.

Таблиця 3.4

Динаміка експорту-імпорту гречки з України

Рік	Обсяг, т	Експорт		Обсяг, т	Імпорт	
		Вартість, тис. дол.	Ціна, дол/т		Вартість, тис. дол.	Ціна, дол/т
2019	1209	474	392,1	14365	4482	312,0
2020	405	268	662,3	32226	14497	449,9
2021	1016	760	748,0	21773	12999	597,0
2022	372	266	717,1	8982	8079	899,4

Експорт гречки в 2021р. був зосереджений на Європейських країнах та будувався на споживанні населенням. Так, в 2021р. Україна експортувала дану продукцію до Польщі (60,9%) та Литви (19,4%). В 2022р. експорт вівса

практично не змінив свою географію. Так, основними країнами куди Україна експортувала свою продукцію були Польща (71,1%), Угорщина (8,6%) (табл.3.5).

Таблиця 3.5

Географія експорту гречки

2021 р.			2022 р.		
Країна	Обсяг, т	%	Країна	Обсяг, т	%
Всього	1016	100,0	Всього	372	100,0
Польща	619	60,9	Польща	264	71,1
Литва	197	19,4	Угорщина	32	8,6
Нідерланди	80	7,9	ОАЕ	26	7,0
Німеччина	63	6,2	Нідерланди	21	5,8
Італія	22	2,2	Литва	12	3,3
Швейцарія	22	2,2	Німеччина	10	2,7
Інші країни	12	1,2	Інші країни	6	1,7

Більш детально географію експорту гречки у 2021-2022рр. представлено на

рис. 3.14.

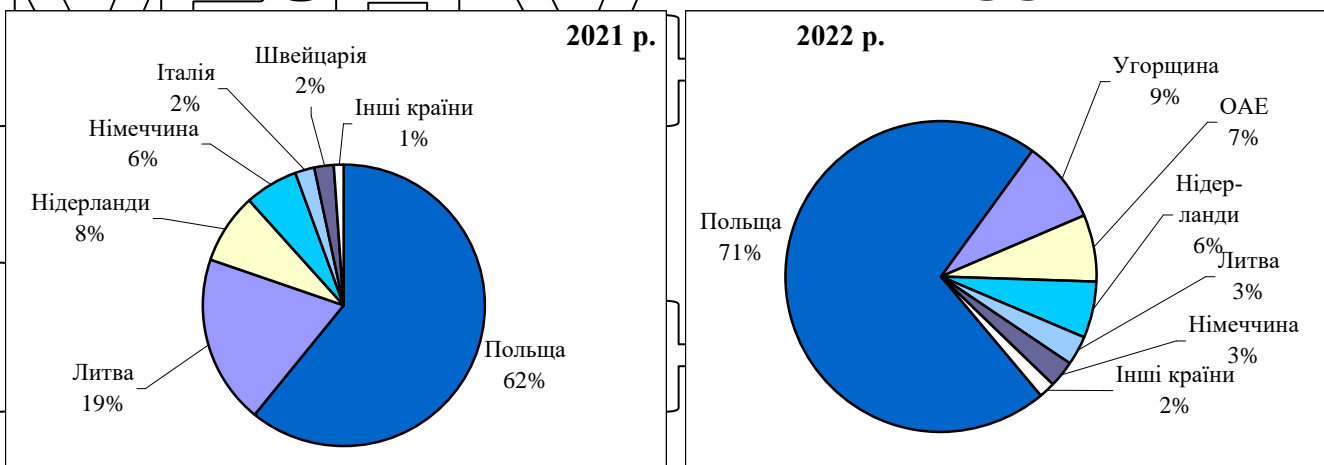

Рис. 3.14. Географія експорту гречки

Аналіз динаміки експорту-імпорту проса за 2019-2022рр. свідчить, що в 2022р. його експорт значно зменшився на 102342т, або на 60,5%. Імпорт проса в Україну також зазнав дуже значного зменшення, він став менший на 2636т, або в 16 разів (табл.3.6).

Таблиця 3.6

Динаміка експорту-імпорту проса з України

	Експорт			Імпорт		
	Обсяг, т	Вартість, тис. дол	Ціна, дол/т	Обсяг, т	Вартість, тис. дол	Ціна, дол/т
2019	54009	15892	294,2	263	722	2745,0
2020	117104	29667	253,3	172	501	2912,7
2021	169265	47802	282,4	2806	1163	414,6
2022	66923	20568	307,3	170	309	1818,7

Експорт проса в 2021р. був зосереджений як на Азіатських так і на Європейських країнах та будувався на споживанні населенням. Так, в 2021р. Україна експортувала дану продукцію до Індонезії (22%) та Польщі (6,6%) та Німеччини (6%). В 2022р. експорт вівся не змінив свою географію. Так, основними країнами куди Україна експортувала свою продукцію були Польща (11,5%), Німеччина (10,1%) та Індонезія (9,8%) (табл.3.6).

Таблиця 3.6

Географія експорту проса

2021 р.			2022 р.		
Країна	Обсяг, т	%	Країна	Обсяг, т	%
Всього	169265	100,0	Всього	66923	100,0
Індонезія	37164	22,0	Польща	7686	11,5
Польща	11256	6,6	Німеччина	6731	10,1
Німеччина	10082	6,0	Індонезія	6534	9,8
Марокко	9740	5,8	Великобританія	5364	8,0
Південна Африка	7702	4,6	Таїланд	3812	5,7
Республіка Корея	6672	3,9	Бельгія	3504	5,2
Інші країни	86649	51,2	Інші країни	33293	49,7

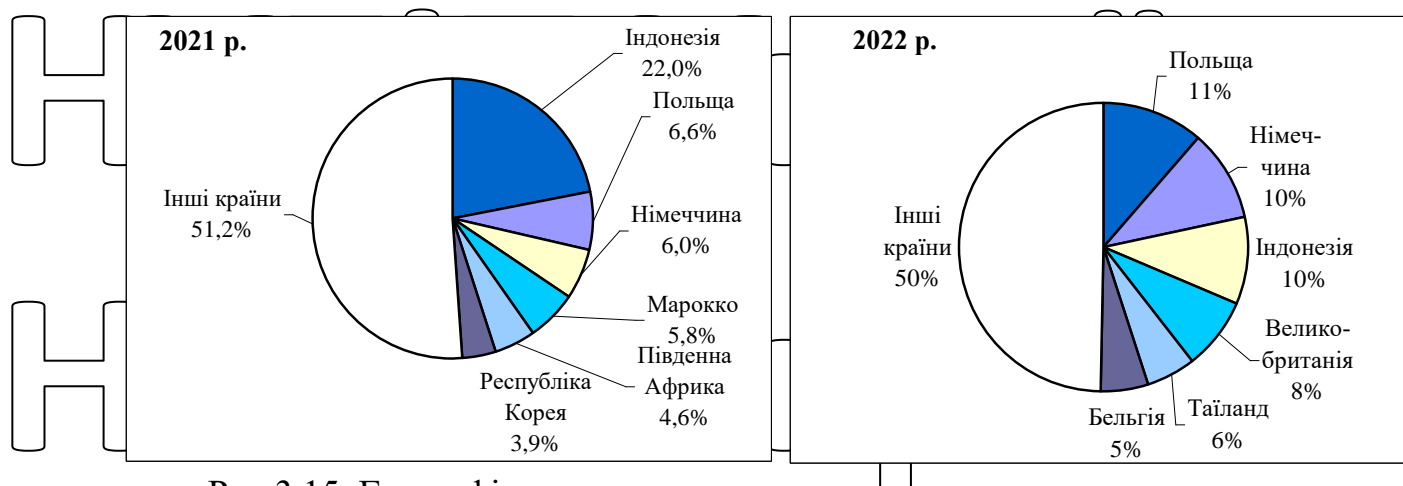

Рис.3.15. Географія експорту проса

Більш детально географію експорту проса у 2021-2022рр. представлено на

рис. 3.15.

3.3. Вирощування нішевих культур як шлях до підвищення ефективності функціонування малих виробників

Вирощування нішевих сільськогосподарських культур як шлях до підвищення ефективності функціонування малих виробників аграрної продукції в сільських регіонах України на сьогоднішній день має стратегічно важливе значення в аспекті здійснення диверсифікації напрямів діяльності малих та середніх підприємств, оскільки у виробництві конвенційних культур з агрохолдингами їм конкурувати немає сенсу.

Перевага нішевих культур полягає в тому, що завдяки високій питомій прибутковості, можливості здійснювати виробництво на невеликих площах, при порівняно низьких інвестиціях займатися їх вирощуванням можуть малі виробники та домогосподарства. Такі виробники можуть завоювати і утримувати непогані позиції на ринках. Хоча зазначені особливості не усувають можливості подібного шляху розвитку і для великих підприємств, таких як агрохолдинги, які в силу кліматичних та економічних змін також можуть шукати шляхи вирішення

своїх проблем внаслідок переорієнтації свого виробництва на нішеві культури - овес, гречку, жито, просо, сорго, горох, ягідні/овочеві, квасолі, горіхоплідні та плодови культури [42].

Проте, основними чинниками, що впливають на зниження ефективності вирощування нішевих сільськогосподарських культур в Україні, є низка проблем: відсутність досвіду у виробників такої продукції та обмеженість можливостей його набуття, оскільки за ним або потрібно їхати за кордон, або шукати контакти в Україні, до того ж обмін такою інформацією є досить ускладненим через брак і несистемність та несистематизованість такої інформації. Публікації на зазначену тему мають в основному «інтернетний» інформаційно-констатуючий характер і є досить розрізнені. Фундаментального обширного аналізу або моніторингу стану нішевого виробництва у сільських регіонах практично не здійснюється.

Отже, необхідна кооперація між аграрними виробниками у сфері вирощування нішевих сільськогосподарських культур та формування їх експортного потенціалу, яка дозволить їм об'єднати свої зусилля та ресурси у вирішенні нагальних для них питань [43]:

- забезпечити себе необхідною інформацією на предмет сучасних технологій вирощування нішевих сільськогосподарських культур;
- знаходження можливостей ефективного застосування таких технологій;
- вивчення вже існуючого досвіду інших підприємств;
- отримання необхідної консультацій у досвідчених в даному секторі економіки виробників;
- здешевлення необхідних для виробничого процесу матеріалів та техніки;
- сприяння здійсненню експортних трансакцій за рахунок формування необхідних оптових партій продуктів та розвитку відповідних зв'язків.

Вважаємо, що така коперація дасть можливість здешевити формування ланцюга створення доданої вартості від виробника до кінцевого споживача за

рахунок виключення із зазначеного процесу посередників, які за свої послуги хочуть отримувати значні суми коштів, що в свою чергу здорожчує весь процес, внаслідок чого виробник недоотримує частину кінцевого прибутку від реалізації продукції як при експорті, так і на внутрішньому ринку [44].

Звичайно проблематично на даний час говорити за таку кооперацію у виробництві нішевої сільськогосподарської продукції чи у формуванні експортної торгівлі нею через відсутність такої кооперації і відсутність сприятливих умов для її можливого розвитку.

Крім названих проблем існують і інші, а саме проблеми з пошуком споживачів в умовах нерозвиненості попиту на нішеву продукцію, в нашій країні ще немає відповідної культури її споживання, існує брак спеціальних приміщень для правильного і безпечного зберігання такої продукції, потрібні додаткові кошти для підтримки бізнесу на період проходження своєрідного лагу освоєння нового нішевого виду виробництва (наприклад деякі нішеві культури починають окупатися лише на другий чи третій рік від часу її посадки). Проблемою є висока вартість імпортного насіння нішевих культур та відсутність його вітчизняного виробництва [45].

Ще одним шляхом вирішення даної проблеми може стати власна переробка. Проте, для створення власних переробних потужностей потрібно багато коштів, що в нинішніх умовах є проблемою, а також пошук ринків реалізації готової продукції. Отже, переробка - це перспективна галузь, але на початку вона потребуватиме лише вкладень і прибутків не приноситиме. Тому для малих підприємств альтернативою може стати вирощування нішевих культур, які за правильного підходу принесуть прибутки вже в перший рік вирощування.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Здійснений аналіз виробництва та економічної ефективності виробництва нішевих культур дав змогу зробити наступні висновки та надати конструктивні пропозиції.

1. Аналіз зібраної площі нішевих культур в Україні за основними товаровиробниками свідчить, що в 2022р. в порівнянні з 2021р. зменшилися площі у сіх категоріях господарств під вівсом та просом. Площі під гречкою за даний період навпаки зросли. Так, в усіх категоріях господарств зібрана площа під вівсом зменшилася на 13,8%, в т.ч. в сільськогосподарських підприємствах на 26,9%, з них у фермерських на 30,3% та в господарствах населення на 7,8%.

2. Урожайність вівса за період 2020-2022р. зменшилася як в усіх категоріях господарств на 6,2%, так і в сільськогосподарських підприємствах, фермерських господарствах та господарствах населення на 8,1%, 5,8% та на 5,1% відповідно. Урожайність проса в усіх категоріях господарств також зменшилася за аналізований період на 21,6%. На відміну від двох перших культур урожайність гречки, за винятком господарств населення зросла.

3. Аналіз структури виробництва нішевих культур за основними товаровиробниками свідчить у 2022р. свідчить, що виробництво вівса в основному зосереджене у господарствах населення, виробництво проса та гречки у сільськогосподарських підприємствах та в фермерських господарствах.

4. Аналіз ефективності виробництва нішевих культур у сільськогосподарських підприємствах України свідчить, що в 2022р. в порівнянні з 2020р. зменшився рівень рентабельності по всіх досліджуваних культурах. Так, внаслідок того, що темпи збільшення собівартості вівса випереджають темпи зростання ціни його реалізації рівень рентабельності культури зменшився до 7%, проти 14,7% у 2020р. Аналогічна ситуація прослідковується із виробництвом проса, де темпи збільшення його собівартості випереджають темпи зростання ціни реалізації, тому рівень збитковості проса склав 3,5%. Гречка в порівнянні з

попередніми культурами є найбільш прибутковою, рівень рентабельності культури у 2022р. склав 52,1%, проти 54,7% у 2020р.

5. У 2021 р. в Україні переробними підприємствами було закуплено 44809 т вівса за ціною 5099,7 грн за тонну, що більше ніж у 2020 р. майже вдвічі. Із початку 2021 р. було перероблено 46529 т, у т. ч. на крупи 36128 т, 722 т на комбікорми. Отже, з усього переробленого зерна 77,6% було перероблено на крупи. У 2021 р. в Україні переробними підприємствами було закуплено проса 13482 т за ціною 6141,4 грн за тонну, що більше ніж у 2020 р. на 11,6%. Із початку 2021 р. було перероблено 13097 т, у т. ч. на крупи 11817 т. Отже, з усього переробленого зерна 90,2% було перероблено на крупи. У 2021р. переробними підприємствами України було закуплено 39963т гречки за ціною 18044,2 грн за тонну, що менше ніж у 2020р. на 3,4%. Із початку 2021р. 48782 т було перероблено на крупи.

6. Середні споживчі ціни на гречані крупи у серпні 2023 р. знизились до 45,61 грн/кг, що у 2,1 рази менше, ніж у серпні минулого року. Також вони менші на 4,5% ніж у попередньому місяці, і на 39,9% менші, ніж у грудні 2022 р. Зазначимо, що це найнижчий показник з листопада 2021 р., коли ціна на цей вид крупи складала 46,33 грн/кг, і у 2,1 рази менші за максимальну ціну у 96,01 грн/кг, зафіксовану у серпні 2022 року та на 6,3% нижчі за 48,66 грн/кг – рівень ціни на гречку у лютому 2022 р., тобто на початку війни.

7. В результаті проведеного дослідження встановлено, що найвищий рівень конкурентоспроможності вівса мають підприємства Харківської (1,14), Хмельницької (1,11), Полтавської (1,09), Тернопільської (1,09), Львівської (1,06), Вінницької (1,04), Сумської (1,03) областей. Найвищий рівень конкурентоспроможності проса мають сільськогосподарські підприємства Полтавської (1,19), Хмельницької (1,19), Харківської (1,18), Одеської (1,17), Київської (1,1), Миколаївської (1,07) областей. Найвищий рівень конкурентоспроможності гречки мають сільськогосподарські підприємства

Київської (1,18), Хмельницької (1,17), Житомирської (1,09), Рівненської (1,08), Харківської (1,05) областей.

8. Здійснений рейтинг країн за виробництвом вівса у світі свідчить, що найбільшими його виробниками є росія, Канада, Австралія та Польща.

Здійснений рейтинг країн за виробництвом проса у світі свідчить, що найбільшими його виробниками є Індія, Китай, Нігер, Нігерія, Судан та Маді.

Здійснений рейтинг країн за виробництвом гречки у світі свідчить, що найбільшими її виробниками є росія, Китай, Україна, США та Казахстан.

9. Аналіз динаміки експорту-імпорту вівса за 2019-2022рр. свідчить, що в 2022р. експорт його значно зменшився на 9614т, або на 57,4%. Зазначимо, що до 2022р. експорт вівса зростає. Імпорт вівса в Україну також зазнав дуже значного зменшення, він став менший на 398т, або в 34 рази. Аналіз динаміки експорту-

імпорту гречки за 2019-2022рр. свідчить, що в 2022р. її експорт значно зменшився на 644т, або на 69,3%. Імпорт гречки в Україну також зазнав дуже значного зменшення, він став менший на 12791т, або в 2,4 рази. Гречка на сьогоднішній день в основному призначена для внутрішнього ринку. Аналіз динаміки експорту-імпорту проса за 2019-2022рр. свідчить, що в 2022р. його

експорт значно зменшився на 102342т, або на 60,5%. Імпорт проса в Україну також зазнав дуже значного зменшення, він став менший на 2636т, або в 16 разів.

10. Перевага нішевих культур полягає в тому, що завдяки високій питомій прибутковості, можливості здійснювати виробництво на невеликих площах, при порівняно низьких інвестиціях займатися їх вирощуванням можуть малі виробники та домогосподарства. Такі виробники можуть завоювати і утримувати непогані позиції на ринках. Хоча зазначені особливості не усувають можливості подібного шляху розвитку і для великих підприємств, таких як агрохолдинги, які в силу кліматичних та економічних змін також можуть шукати шляхи вирішення своїх проблем внаслідок переорієнтації свого виробництва на нішеві культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ковтуненко В.М. Ідентифікація сутності понять «результативність» і «ефективність» діяльності підприємства та методологія їх оцінки. Інвестиції: практика та досвід. 2014. № 10. С. 93–96.

2. Тригуб О.В., Куценко О.М., Ляшенко В.В., Ногін В.В. Важливість вирощування гречки як унікальної й екологічно орієнтованої культури. *Вісник ПДАА*. 2022. №1. С.69-76.

3. Ігнат'єва Т. Даремно забуте просо. Пропозиція [Електронний ресурс]. URL: <https://propozitsiya.com/ua/daremno-zabute-proso>

4. Зернові культури. URL: <https://agrosience.com.ua/plant/znachennya-pokhodzhennya-ta-poshyrennya-grechky>

5. Власова О. Успішне вирощування гречки Агробізнес сьогодні. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ahronomiia-sohodni/item/12297-uspishne-vyroshchuvannia-hrechky.html>

6. Байдала В.І., Мірзоева Т.В., Мірзоев Т.Д. Господарська цінність технічних нішевих культур і перспективи розвитку їхнього виробництва. *Економіка і управління бізнесом*. 2023. ТОМ 14. № 1. С. 5–23.

7. Вільверт Е., Олсон Е., Валленхаммар А.С. та ін. Наукові докази стійких стратегій захисту вівса від хвороб рослин у Швеції: систематична карта. *Environ Evid.* 10. 24 2021. DOI:10.1186/s13750-021-00239-7

8. Володін С. Методичні засади фаспціант-технологій швидкого виробництва нішевих культур. *Agricultural and Resource Economics*. 2017. Vol. 3. No. 4. Pp. 43–56. DOI:10.22004/ag.econ.267894

9. Володін С.А. Стимулювання виробництва нішевих культур в Україні на основі фаспціант-технологій. *Економіка АПК*. 2021. №2. С. 82

10. Горбатенко А.І., Судак В.М. та ін. Овес на чорноземах Степу: потенціал страхової культури. 2022. URL: <https://agro-business.com.ua/agro/ahronomiia-sohodni/item/26919-oves-na-chornozemakh-stepu-potentsial-strakhovoi-kultury.html>

10. Державна служба статистики України. Офіційний веб-сайт. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm

11. Камінська А.І. Аналіз динаміки розвитку ринку вівса в Україні. *Ефективна економіка*. № 5. 2016. С. 26–32.

12. Олена Басанець. Нішеві культури: можливості експорту, переваги та недоліки. Проблеми експорту нішевих в Україні. URL: <https://superagronom.com/articles/684-nishevi-kulturi-mozhivosti-eksportu-perevagi-ta-nedoliki-problemi-eksportu-nishevih-v-ukrayini>

13. Лебединська О. І. Конкурентоспроможність національного товаровиробника нуту на світових ринках. *Ефективна економіка*. № 12, 2017.С.

14. Кернасюк Ю.В. Нішеві культури в стратегії інноваційної диверсифікації агробізнесу. 2022. URL: <https://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/22969-nishevi-kultury-v-stratehii-innovatsiinoi-dyversyfikatsii-ahrobiznesu.html>

15. Корисні властивості і особливості вирощування голозерного вівса. 2023. URL: <https://remontu.com.ua/korisni-vlastivosti-i-osoblivosti-viroshhuvannya-golozernogo-vivsa>

16. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Офіційний веб-сайт URL: <https://minagro.gov.ua/>

17. Над прірвою маржі: огляд ринку нішевих культур від AgroDay. 2017. URL: <https://agrodaily.com.ua/2017/12/12/nad-prirvoyu-marzhi-yak-483zarobuty-na-nishevih-kulturah-i-skilky-tsogo-chekaty>

18. Нішеві культури: переваги, ризики, можливості в сезоні-2023. 2022. URL: <https://superagronom.com/blog/926-nishevi-kulturi-perevagi-riziki-mozhivosti-v-sezoni-2023>

19. Пухнач В. Овес. 2022. URL: <https://ogorodniki.com/uk/catalog/oves>

НУВБІП УКРАЇНИ

20. Рогач С.М., Ільків Д.А., Степасюк Л.М., Мірзоева Т.В., Томашевська О.А. Економічні засади виробництва нішових сільськогосподарських зернових і зернобобових культур. Монографія. Київ : ЦП «Компринт», 2019. 398 с.

21. Степанушко Л. Де сіяти овес, щоб розкрити потенціал продуктивності культури. 2020. URL: <https://agrotimes.ua/agronomiya/de-krashhe-siyaty-oves-shhob-rozkryty-potenczial-produktyvosti-kultury/>

22. Трофимцева О. Виробництво нішевої продукції відкриває можливість для маленького виробника стати великим гравцем. 2017. URL: <https://minagro.gov.ua/news/virobnitstvo-nishevoi-produktsii-vidkrivae-mozhlyvist-dlya-malenkogo-virobnika-stati-velikim-gravtsem-olga-trofimtseva>

23. Удова Л.О., Прокопенко К.О. Нішеві культури – нові перспективи для малих суб'єктів господарювання в аграрному секторі. Економіка прогнозування. 2018. № 3. С. 102-117.

24. Цікаві факти про овес. 2019. URL: <https://dobrodiya.com.ua/czikavi-fakti-pro-oves/>

25. Kucher O., Hutsol T., Glowacki S., Andreitseva I., Dibrova A., Muzychenko A., Szelağ-Sikora A., Szparaga A., Kocira S. Energy Potential of Biogas Production in Ukraine. *Energies*. 2022. 15. 1710. DOI:10.3390/en15051710

26. Mirzoeva T., Netchyporenko O., Chupriak A., Avramchuk B., Heraimovych V., and Ilkiv L. Economic substantiation of expediency of production of niche cultures. *IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science*. 937. 2021. 032095 DOI:10.1088/1755-1315/937/3/032095

27. Oats in high demand for milk production. 2023. URL: <https://www.world-grain.com/articles/18099-oats-in-high-demand-for-milk-production>

28. Діброва А.Д., Степасюк Л.М. Господарська цінність і економічна привабливість вівса в контексті нішевого виробництва. Економіка і управління

бізнесом. 2023. Т.14. №3. С. 101-112 DOI:

[http://dx.doi.org/10.31548/economics14\(3\).2023.045](http://dx.doi.org/10.31548/economics14(3).2023.045)

29. Степасюк Л.М. Стан аграрного сектору економіки України в умовах повномасштабного вторгнення російських загарбників. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання економіки, обліку та фінансів в Україні» 20 квітня 2023 року. Збірник наукових праць. м. Ірпінь. С. 59-61

30. Вожегова Р.А., Боровик В.О., Грабовський М.Б., Марченко Т.Ю., Грабовська Т.О. Нішеві культури – нові можливості агропромислового комплексу України. Аграрні інновації. 2022. № 13.

DOI:10.32848/agrar.innov.2022.13.27

31. В Україні формується тренд до вирощування нішевих культур. 2023.

URL: <https://www.growth.in.ua/v-ukraini-formuetsia-trend-do-vyroshchuvannia-nishevykh-kultur/>

32. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://minagro.gov.ua/>

33. Мірзоева Т., Томашевський В. Аналіз сучасного стану виробництва нішевих зернових культур. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023.

(15). С. 99-108. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.15.12>

34. Петрова О. Стан та перспективи вирощування нішевих бобових культур в Україні. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2020. (1). С. 148-153.

URL: <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/19>

35. Ратушна Ю. Маркетингові дослідження кон'юнктури зернового ринку (нішеві культури). *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2021. Вип. 4. С. 35-44.

URL: <https://visnyk.mnau.edu.ua/statii/2021/n112/n112v42021ratushna.pdf>

36. Супіханов Б.К. Нішеві культури. *Вісник аграрної науки*. 2017. № 4. С. 58-

64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaan_2017_4_12.

37. Growing Rye as a Cover Crop in North Dakota, 2021. URL: <https://www.ag.ndsu.edu/publications/crops/growing-rye-as-a-cover-crop-in-north-dakota>

38. Hye-Ji Kim. Opportunities and Challenges of Alternative Specialty Crops: The Global Picture. *HORTSCIENCE*. 2016. 51(11):1316–1319. DOI: 10.21273/HORTSCI10659-16

39. Kistner E., Kellner O., Andresen J. et al. Vulnerability of specialty crops to short-term climatic variability and adaptation strategies in the Midwestern USA. *Climatic Change*. 2018. 146, 145–158. DOI:10.1007/s10584-017-2066-1

40. Kozłowski S., Baidala V., Tkachuk O., Kozyrská T. Management of the sustainable development of the Agrarian sector of the regions of Ukraine. *Montenegrin Journal of Economics* *this link is disabled*. 2018. 14(4). P. 175–190

41. Rye production. URL: <https://www.yara.co.uk/crop-nutrition/rye/rye-production/>

42. Rye Profile. 2022. URL: <https://www.agmrc.org/commodities-products/grains-oilseeds/rye-profile>

43. Tretiak N., Hebryn-Baidy L., Sakal O., Kovalenko A., Shtohryn H., Kovalyshyn O., Vrublevska O. Cultivation of niche crops and prospects. *Acta Sci. Pol., Formatio Circumiectus*. 2021. 20 (3/4), 29–46. DOI: 10.15576/ASPC/2021.20.3/4.29

44. Udova L., Prokopenko K. The niche crops as a new prospective guideline for small farms. *Economy and Forecasting, Valeriy Heyets*. 2018. no. 3. P. 102–117

45. Петренко Л. А., Шевченко Р. В. Інновації в рослинництві: актуальні напрями та показники ефективності впровадження. *Агросвіт*, 2019. № 4. С. 42–

50.

46. Активний старт - шлях до високим урожаїв і сталих прибутків. URL: <https://www.spectr-agro.com/media/17/>

47. Жибак М. М., Федуняк І. О. Основні напрями підвищення ефективності функціонування аграрних формувань з виробництва продукції

рослинництва. *Ефективна економіка*. 2019. №5 URL:
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7029>.

48. Дупак Р. Л. Економічне обґрунтування стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємства. *Бізнес Інформ*. 2022. № 4. С. 320-325.

49. Матвеев В. В. Сутність стратегічного управління конкурентним потенціалом підприємства. *Молодий вчений*. 2015. № 2(17). С. 179-185.

50. Ковтун С. Є. Бюджетування на сучасному підприємстві, або як ефективно управляти фінансами С. Є. Ковтун. Х: Фактор, 2019. 340 с.

51. Комарницька О. П. Економічна ефективність вирощування зернових культур в сільськогосподарських підприємствах та господарствах населення. *Економіка АПК*. 2020. № 10. С. 96-99.

52. Єрмоленко В.М., Гафурова О.В., Степасюк Л.М. Економіко-правові аспекти забезпечення продовольчої безпеки. *Вісник Полісся*, 2018. №2 (14) Частина 1. С.93-97

53. Stepasyuk L., Z. Titenko. Competitiveness of agricultural products of ukraine in the foreign market. Publishing House of Rzeszow University of Technology. (2020)

54. Stepasyuk L., Z Titenko. Financial and organizational implementation of state support for livestock producers. Publishing House of Rzeszow University of Technology (2020)

55. N. Davydenko, O. Gudz, L. Gutsalenko, Ye. Kaliuha, N. Prokopenko, N. Trinova, L. Stepasyuk and others. Financial support for the functioning of the agricultural sector in modern conditions. Collective monograph, SWG imex Verlag GmbH, Nürnberg, Deutschland. 2020.

56. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. К. Кондор Видавництво. 2016. 378 с.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ДОДАТКИ

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Регіональна оцінка конкурентоспроможності вівса у підприємствах України у 2021 р

Культура	Урожайність, ц/га X_1	Виробнича собівартість, грн X_2	Ціна 1 ц, грн X_3	Коефіцієнт дохідності X_4	Виручка 1 га, грн X_5
Україна	26,2	388	494,81	1,207	12964
Вінницька	31,4	390	464,66	1,219	14590
Волинська	23,1	362	457,47	1,266	10568
Дніпропетровська	31,8	412	473,42	1,004	15055
Донецька	30,9	508	447,52	1,040	13828
Житомирська	26,4	406	513,7	1,172	13562
Закарпатська	31,6	510	452,1	0,611	14286
Запорізька	29,5	484	506,07	1,112	14929
Івано-Франківська	27,3	420	421,2	1,809	11499
Київська	31,4	483	509,99	0,946	16014
Кіровоградська	29,9	485	455,77	0,671	13628
Луганська	26,3	508	485,09	0,889	12758
Львівська	26,9	518	585,75	1,514	15757
Миколаївська	29,9	489	490,17	1,050	14656
Одеська	25,8	852	512,87	0,455	13232
Подільська	30,2	376	505,68	1,351	15272
Рівненська	26,1	397	496,44	0,921	12957
Сумська	25,9	434	478,3	1,359	12388
Тернопільська	28,9	556	646,69	1,318	18689
Харківська	36,0	320	478,32	1,113	17216
Херсонська ¹	25,0	387	424,7	1,094	10618
Хмельницька	32,4	347	483,64	1,302	15670
Черкаська	28,1	502	542,82	1,015	15253
Чернівецька	20,0	550	482,5	1,179	9650
Чернігівська	23,8	323	479,86	1,363	11421

НУБІП України

Регіональна оцінка конкурентоспроможності вівса у підприємствах України у 2021 р

	I_1	I_2	I_3	I_4	I_5	$\prod_{i=1}^n I_i$	$\sqrt[n]{\prod_{i=1}^n I_i}$
Вінницька	1,198	0,994	0,939	1,010	1,125	1,271	1,049
Волинська	0,882	1,073	0,925	1,049	0,815	0,748	0,944
Дніпропетровська	1,214	0,944	0,957	0,832	1,161	1,056	1,011
Донецька	1,179	0,764	0,904	0,861	1,067	0,748	0,944
Житомирська	1,008	0,955	1,038	0,970	1,046	1,014	1,003
Закарпатська	1,206	0,760	0,914	0,506	1,102	0,467	0,859
Запорізька	1,126	0,802	1,023	0,921	1,152	0,980	0,996
Івано-Франківська	1,042	0,923	0,851	1,499	0,887	1,088	1,017
Київська	1,198	0,804	1,031	0,784	1,235	0,961	0,992
Кіровоградська	1,141	0,800	0,921	0,555	1,051	0,491	0,867
Луганська	1,004	0,763	0,980	0,737	0,984	0,544	0,885
Львівська	1,027	0,749	1,184	0,254	1,215	1,388	1,048
Миколаївська	1,141	0,793	0,991	0,879	1,131	0,882	0,975
Одеська	0,985	0,456	1,036	0,377	1,021	0,179	0,709
Полтавська	1,153	1,033	1,022	1,119	1,178	1,604	1,099
Рівненська	0,996	0,978	1,003	0,763	0,999	0,745	0,943
Сумська	0,989	1,161	0,967	1,126	0,956	1,193	1,036
Тернопільська	1,103	0,698	1,307	1,092	1,442	1,583	1,096
Харківська	1,374	1,273	0,966	0,922	1,328	1,972	1,145
Херсонська ¹	0,954	1,002	0,858	0,906	0,819	0,609	0,906
Хмельницька	1,237	1,118	0,977	0,078	1,209	1,762	1,120
Черкаська	1,073	0,773	1,097	0,840	1,177	0,899	0,979
Чернівецька	0,763	0,705	0,975	0,976	0,744	0,382	0,825
Чернігівська	0,908	1,194	0,970	1,129	0,881	1,046	1,009

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Додаток В

Регіональна оцінка конкурентоспроможності проса у підприємствах України у 2021 р

Культура	Урожайність, ц/га	Виробнича собівартість, грн	Ціна 1 ц, грн	Коефіцієнт дохідності	Виручка 1 га, грн
	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅
Україна	23,5	578	655,9	1,248	15414
Вінницька	31,1	485	611,3	1,565	19011
Дніпропетровська	21,5	630	706,26	1,405	15185
Донецька	28,7	537	372,38	1,180	16427
Житомирська	15,2	834	638,82	1,218	9710
Запорізька	21,4	506	628,4	1,386	13448
Київська	23,4	585	774,78	1,108	18130
Кіровоградська	24,9	477	625,07	1,371	15564
Луганська	17,3	427	561,65	1,251	9717
Миколаївська	24,6	525	649,47	1,207	15977
Одеська	21,9	395	630,25	1,542	13802
Полтавська	25,6	465	809,08	1,529	20712
Рівненська	15,8	684	701,2	2,106	11079
Сумська	22,8	576	615,66	1,140	14037
Тернопільська	25,6	1199	705,6	0,680	18063
Харківська	27,6	462	649,37	1,207	17923
Херсонська ¹	25,5	487	600,84	1,551	15321
Хмельницька	32,9	489	709,61	1,094	23346
Черкаська	30,1	505	636,83	1,719	19169
Чернігівська	18,6	403	574,21	1,341	10680

НУБІП УКРАЇНИ

Додаток Г

НУБІП УКРАЇНИ

Регіональна оцінка конкурентоспроможності преса у підприємствах
України у 2021 р

	I_1	I_2	I_3	I_4	I_5	$\prod_{i=1}^n I_i$	$\sqrt[n]{\prod_{i=1}^n I_i}$
Вінницька	1,323	1,190	0,932	1,254	0,833	2,269	1,178
Дніпропетровська	0,915	0,917	1,077	1,125	0,985	1,002	1,000
Донецька	1,221	1,075	0,873	0,945	1,065	1,155	1,029
Житомирська	0,647	0,692	0,974	0,975	0,630	0,268	0,768
Запорізька	0,911	1,142	0,938	1,110	0,872	0,965	0,993
Київська	0,996	0,987	1,181	0,888	1,176	1,213	1,039
Кіровоградська	1,060	1,212	0,953	1,098	1,010	1,356	1,063
Луганська	0,736	1,351	0,856	1,002	0,630	0,538	0,883
Миколаївська	1,047	1,100	0,990	0,967	1,037	1,143	1,027
Одеська	0,932	1,462	0,961	1,235	0,895	1,448	1,077
Полтавська	1,089	1,243	1,284	1,225	1,344	2,750	1,224
Рівненська	0,672	0,845	1,069	1,687	0,719	0,736	0,941
Сумська	0,970	1,003	0,939	0,913	0,911	0,759	0,946
Тернопільська	1,089	0,482	1,076	0,545	1,172	0,360	0,815
Харківська	1,174	1,250	0,990	0,967	1,163	1,634	1,103
Херсонська ¹	1,085	1,185	0,916	1,242	0,994	1,455	1,078
Хмельницька	1,400	1,182	1,082	0,877	1,515	2,376	1,189
Черкаська	1,281	1,145	0,971	1,377	1,244	2,437	1,195
Чернігівська	0,791	1,434	0,875	1,074	0,693	0,740	0,941

НУБІП у країні

НУБІП у країні

Додаток Д

Регіональна оцінка конкурентоспроможності гречки у підприємствах

України у 2021 р

Культура	Урожай- ність, ц/га	Виробнича собівартість, грн	Ціна/1 ц, грн	Коефіцієнт дохідності	Виручка 1 га, грн
	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅
Україна	11,5	1179	1790,92	1,419	20596
Вінницька	14,6	956	1836,24	1,544	26809
Волинська	8,3	1375	1449,73	1,138	12033
Дніпропетровська	8,3	2033	549,93	1,072	4564
Донецька	10,2	2935	1631,75	1,470	16644
Житомирська	13,7	1528	2012,94	1,349	27577
Закарпатська	8,7	2620	1812,5	1,111	15769
Запорізька	8,4	2701	1485,4	1,387	12477
Івано-Франківська	11,2	1999	1902,1	0,785	21304
Київська	15,2	1172	1933,18	1,641	29384
Кіровоградська	11,8	1483	1789,2	1,291	21113
Луганська	6,8	1881	1421,5	1,330	9666
Львівська	9,3	1910	1773,4	1,212	16493
Миколаївська	10,3	3279	1470,46	0,613	15146
Одеська	9,9	1774	1325,4	0,747	13121
Полтавська	8,1	1282	1891,96	1,489	15325
Рівненська	11,1	1113	1942,49	1,094	21562
Сумська	10,8	851	1798,77	1,740	19427
Тернопільська	11,7	1172	1673,38	0,980	19579
Харківська	10,2	1307	1843,51	1,349	18804
Херсонська ¹	8,0	1201	1627,69	1,524	13022
Хмельницька	13,4	1134	1779,9	1,576	23851
Черкаська	12,4	1611	1894,92	1,028	23497
Чернівецька	9,9	1547	1659,9	1,416	16433
Чернігівська	12,0	923	1577,05	1,512	18925

НУБІП у країні

НУБІП у країні

Додаток Е

НУБІП у країні

Регіональна оцінка конкурентоспроможності гребки у підприємствах
України у 2021 р

	I ₁	I ₂	I ₃	I ₄	I ₅	$\prod_{i=1}^n I_i$	$\sqrt[n]{\prod_{i=1}^n I_i}$
Вінницька	1,270	1,233	1,025	1,088	1,302	2,273	1,178
Волинська	0,722	0,858	0,809	0,802	0,584	0,235	0,748
Дніпропетровська	0,722	0,580	0,307	0,756	0,222	0,022	0,464
Донецька	0,887	0,402	0,911	1,036	0,808	0,272	0,771
Житомирська	1,191	0,772	1,124	0,950	1,339	1,315	1,056
Закарпатська	0,757	0,450	1,012	0,783	0,766	0,207	0,729
Запорізька	0,730	0,437	0,829	0,977	0,606	0,157	0,690
Івано-Франківська	0,974	0,590	1,062	0,553	1,034	0,349	0,810
Київська	1,322	1,006	1,079	1,156	1,427	2,368	1,188
Кіровоградська	1,026	0,795	0,999	0,910	1,025	0,760	0,947
Луганська	0,591	0,627	0,794	0,937	0,469	0,129	0,664
Львівська	0,809	0,617	0,990	0,854	0,801	0,338	0,805
Миколаївська	0,896	0,360	0,821	0,432	0,735	0,084	0,609
Одеська	0,861	0,665	0,740	0,516	0,637	0,142	0,677
Полтавська	0,704	0,920	1,056	1,014	0,744	0,516	0,876
Рівненська	0,965	1,059	1,085	0,771	1,047	0,894	0,978
Сумська	0,939	1,385	1,004	1,226	0,943	1,511	1,086
Тернопільська	1,017	1,006	0,934	0,690	0,951	0,628	0,911
Харківська	0,887	0,902	1,029	0,950	0,913	0,715	0,935
Херсонська	0,696	0,982	0,909	1,074	0,632	0,421	0,841
Хмельницька	1,165	1,040	0,994	1,011	1,158	1,548	1,091
Черкаська	1,078	0,732	1,058	0,725	1,141	0,690	0,929
Чернівецька	0,861	0,762	0,927	0,995	0,798	0,483	0,865
Чернігівська	1,043	1,278	0,881	1,065	0,919	1,150	1,028

НУБІП у країні

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України